ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XXXV. 25. Maiu 1870.

(XLIII.)
Gramatistii si ortografistii romani.
III.
Jenache Vacarescu, — si Fr. Jos. Sulzer.

(Continuare dein Nr. precedente.)

Dein estrasa-le, ce amu datu in Nr. trecutu, dein Gramatic'a Vacarescului, de si suntu pucine, inca se pote cunosce, cà cu tote multele erori, ce se afla intru insa, si cu tóte neregularitatile si scaderile ei, cá si in ori-care carte, care mai antaniu a tractatu de vre-unu obiectu, seau forà de a scí de predecesorii sei, si alesu intru una stare atâtu de scapatata, cumu erá a' Romanici, pre candu a scrisu autoriulu acestei gramatice, — inse considerandu diligenti'a, ce se vede pre tote paginele acestui opu gramatecu, multîmea buneloru oserbatiuni, ce aflàmu intru insu, si mai pre susu de tote rarulu esemplu, cá unu aristocratu intru una pusetiune asia inalta, cá J. Vacarescululu, se nusi pregete, ase ocupá in tota seriositatea cu filologi'a unei limbe, care pre atunci erá atâtu de neconsiderata, cá cea romanesca, chiaru in patri'a ei, — dein aceste consideratiuni suntemu indetorati a recunosce marea importantia acestei prime gramatece romane dein acele láturi, si meritulu nestimatu, ce sia castigatu cu acestu opu alu seu, ilustre-le lui autoriu.

Dein acestu puntu de vedere, escusàmu si formele neregulate ale multoru cuvente, alesu technice, si ruditatea stilului, — facia cu regularitatea, chiaru si eleganti'a compatriotiloru sei autori dein acel'asi seclu si dein celu mai dein a-ante, cumu au fostu Damaschinii, Cesárii, Filaretii, Grecianii, traducatorii cartiloru baserecesci, de care si R. Tempe amentì, cumu amu vediutu, in prefatiune la gramatec'a sa.

Fù inse mare dauna, cà autoriulu nu a consultatu, seau nu a potutu consultá, operele gramatece ale lui S. Micu si G. Sincaiu esîte cu siepte ani mai in a-ante totu la Vien'a, — cà ce atunci, credemu, cà opulu seu esiea mai corectu si mai netedu.

Inse pote fí, cà autoriulu sia compusu gramatic'a sa totu pre unu tempu cu Micu si Sincaiu, de sî o edà mai tardîu de câtu acestia. Celu pucinu Fr. Jos. Sulzer in istori'a sa *), carea esî in 1781, scrie: cà marele vestiariu Joane Macarescului (erore de tipariu in locu de Vacarescului, punendu M nemtiescu in locu de W) ia spusu, cà elu are compusa una gramatica romanesca, si asia totu camu pre la anulu celu pucinu 1780, candu se tiparì mai antaniu si gramatic'a Micu-Sincaiana.

Alta gramateca romana, pre acel'asi tempu, totu dupa marturi'a lui Fr. J. Sulzer la loculu citatu, fù compusa de unu serbu, anume Dem. Eustatiewicz, secretariulu episcopului schismaticu-romanescu (vorbele lui Sulzer) de pre atuncia in Transilvani'a, comunicata lui S. in manuscrisu, de care inse nu scimu in câtu s'a folositu acest'a de acea gramateca in tractatulu seu de limb'a romana cuprensu in istori'a amentita **).

Sulzer adeca spune acolo, cà avendu lipsa neaparata de una gramateca a' limbei romanesci, pentru indereptarea mai multoru obiecte dein istori'a sa, a cercetatu pretotendenea cu multa nevolientia, se afle un'a, inse in desiertu, pentru cà in nece una scola dein tota Moldov'a si tier'a romanesca nu se aflá nece una urma de gramateca romanesca. Inse cà marele vestiariu alu Valachiei, Dn. J. Macarescului (va se dîca Vacarescu), carele pre sub mana se scriea grofu ungurescu, l'ar' fí asecuratu, cà are compusa una

*) Geschichte des Transalpinischen Daciens, d. i. der Walachey, Moldau und Bessarabiens etc. mit kritischer Freyheit entworfen v. Fr. Jos. Sulzer ehemaligen k. k. Hauptmann u. Auditor. Des ersten oder geographischen Theils erster Band, Wien 1781, 2-ter B. 1781, 3-ter B. 1782. 8-o.

**) II. B. Dritter Abschnitt. Gramatikalische Abhandlung v. d. walachischen Sprache; — pag. 151—269.

atare gramateca, dar' cà dein caus'a multeloru sale afaceri nu a potutu inca se o termineze,

Totu S. mai in colò apoi spune, cà audiendu, cumu cà celu pucinu in Blasiu, la resiedenti'a Episcopului romanu unitu s'ar' fí tiparitu una asemene gramateca, si cercetandu a aflatu, cà si acesta faima a fostu desierta.

In urma, dupa multe alte cercari totu in desiertu, scrie, cà a capetatu un'a, si inca mai multu de câtu asteptase dela Dn. Eustatiewicz, de care s'a amentitu mai susu, si despre care S. adauge, cà erá unu barbatu de celu mai bunu caracteriu si cunoscutoriu de cele mai multe limbe europene, alesu slavice, si aduse in regule limb'a romanesca, inse cà opulu erá numai in manuscrisu.

Capetandu acestu manuscrisu, S. spune, cà mai antaniu avuse de cugetu, cá in lips'a totale de gramateca a' limbei romanesci, selu inferesca intregu in istori'a sa, — inse preste scurtu esiendu la lumina Elementa Linguae Daco-Romanae sive Valachicae, de P. Sam. Klein, sia scaimbatu mai de totu planulu.

Scaimbarea stete intru acea, cà domnealui nemultiumitu cu opulu aceloru doi romani, cari au lucratu acele Elemente, si in orb'a sa arogantia, credienduse, cà scie mai bene romanesce de câtu eli, si ar' fí in stare chiaru de ai si critisá, elaborà tractatulu seu de gramateca, de care amu amentitu.

Nemultiumirea lui S. cu Elementele si cu autorii loru erá, nu numai pentru cà eli scrisese latinesce, ci si pentru cà cutezara a scrie si vorbele romanesci cu litere latine, si inca cu una ortografia, in câtu nenumerate cuvente romanesci nu se mai potu cunosce, dupa cumu suntu scrise acolo. De esemplu: cà nemene ar' mai crede, cumu cà numerii siesse, siepte, oct, siesse dieci, omilie (sic) dupa acea ortografia, au a se pronunciá (dupa ortografi'a lui Sulzer): Schasse 6, Schaptie 7, Opt 8, Schassetsch 60, o mia (sic) 1000; — nece cà sub vorbele: Prepelitia; are a se intielege si pronunciá Preppellitza, sub Rosiu Rosch, sub Galben Galbin, sub Verde Wierde, sub Venat Wunet, sub Negru Niegru; — nece cà Amintrillea insemneza alimenterle, quât: Kett, mergere: Merdsche, demaniatia: diminatze etc. Loc. cit. pag. 154.

Adeveratu, dîce mai in colo S., cà multe cuvente de acea suntu scrisa reu in Elemente, pentru cà in midiloculu Trniei, de unde suntu parentii acestia, se vorbesce una limba benesioru diferita de cea curatu romanesca, ce se vorbesce la Brasiovu, si mai curatu in Moldov'a si tier'a romanesca. De esemplu, dîce, cà pre la Mediasiu si la Blasiu, nu se dîce Schaptie, cá in tier'a romanesca, ci Schäptie, nece Laptie, ci Läptie etc. — Loc. cit. p. 135.

Dein aceste pucine probe, ce nu au lipse de comentariu, si dein altele si mai cornurate, ce vomu produce mai la vale, pote vedé ori si cene impertinenti'a acestui ignorante, care nece nu scie pronunciá romanesce, nece a scrie cuventele romanesci macaru dupa ortografi'a sa, cu atâtu mai pucinu a judecá, care pronuncia seau dicere romanesca e mai buna, si care mai reu. Ceea ce dela Fr. J. Sulzer in coce au facutu si alti filologastri straini, alesu germani si slavi, panà in dîu'a de astadi.

Elu, totu cu asemene impertinentia, si-propune nu numai a scrie unu tractatu intregu despre limb'a romanesca, incependu dela Az-buche, dar' a si infruntá si mustrá gramatec'a parentelui Klein in mai multe parti *), precumu si a demustrá, dupa parerea sa, cumu cà limb'a romanesca nece nu se pote scrie cu litere latinesci. **)

Dein caus'a acestui tractatu amu pusu si pre Fr. J. Sulzer intre gramatistii romani, nu cá romanu, ci cá scrietoriu de gramateca romana, — si poteamu se punemu si pre D. Eustatiewicz serbulu, deca ne erá cunoscuta mai de aprope gramatec'a lui. Si l'amu pusu lenga J. Vacaresculu, pentru cà si tractatulu lui Fr. J. Sulzer se tiene mai aprope de patri'a Vacarescului, prein istori'a lui, pre câtu a esîtu la lumina. Nu scimu inse deca Fr. J. Sulzer in tractatulu seu a

*) — Seine walachische Grammatik, die ich in einigen Stücken tadeln muss: pag. 157.

**) Nur dieses habe ich hier mit Erlaubniss des Wohlehrw. P: Klein beweisen wollen, dass es nicht angehe, die walachische Sprache mit lateinischen Buchstaben zu schreiben, und zu lehren; p. 156.

luatu ceva dein gramatec'a lui Eustatiewicz, au totu este dein Elementele lui Klein.

Cugetulu nostru nu pote fí, a ne demite in recensiunea a intregu tractatului amentitu, pentru cà nece este interesante nece de utilitate, ci ne restringemu numai la unele punte deintru insu, cumu face si elu cu Elementele Kleiniane, cá se le critisàmu, deca suntu de a se aprobá ori reprobá.

In alfabetulu slovenescu (dela pag. 160 seqq.), dela Aas, Butie etc. venindu panà la ꙃ, domnealui scrie (p. 163), cà se numesce Ea, si face câtu E; — er' de ѫ totu acolo, cà se numesce En, si face camu cá unu Ong dein nasu si gutu. — Doue probe, un'a cumu cunosce S. словеле, alt'a cumu cunosce pronunci'a loru.

La словеле ѕ si ꙁ (Solo, Semne), oserbeza S., cá unu ce curiosu, si cá una regula generale, cà romanii usueza pre Semne, unde la latini in a-ante de **n** si **i** stà unu **d**, — vrè se dîca: unde la latini dupa **d** urmeza **e** (nu **n**) seau **i**. Dupa acesta regula, dîce, cà dein Dies se face Sie, dein dico: sik, dein Deus Seu. Si apoi o sioptesce ore-carui invetiatu trnu in orechia, care deriva cuventulu romanescu Dumneseu dein celu grecescu-latinu Dominus Zeus seau Jupiter.*) — Ce-ne se fia acelu invetiatu, nu amu potutu aflá; a nevolia pote fí Klein, pentru cà acest'a deriva pre Dieu dela Deus. Vedi Elem. p. 3 sub D. d.

In declinatiuni Sulzer mustra pre Klein, cà a scrisu: Domna-a in nomin. sing., si homenii in nomin. plurale, cu doi **a** si cu doi **i**, cá unu ce arbitrariu si in contr'a adeveratei pronuncie romanesci **). Domnealui se multiemesce a scrie Duómna, si Oámeny.

Mai in colo totu in declinatiuni, S. mustra pre Klein, cà a pusu regula generale: cumu cà femeninele terminate in **a**, cá Duomna, Apa, tschisma, in plurale lieau numai unu **e**, afora de Waka watschy, er' cele terminate in ea lieau unu le in locu de **a** dein sing. Dupa care regula Kleiniana, dîce S., numai in Turturea, Femé s'ar' dîce Turturele, Feméele, er' in cele alalte numai Duomne, Ape, Tschisme etc. Elu inse dîce, cà nusi aduce amente, in conversatiunea cu romani se fia audîtu terminatiunea elele: turturelele, femelele, si remane pre lenga parerea sa, cà le nu este articlu femeninu, ci numai terminatiune *). — Unde e de oserbatu, cà in Elemente la loculu seu (p. 21), nu occuru esemplele tschisma si femea seau femé.

Er' deca S. nu au audîtu in conversatiunea cu romanii turturelele, ci numai turturele, cauta se credemu, cà acelia nu au fostu romani, dar' nici macaru Cigani, cari si in tier'a romanesca si aliurea intre romani vorbescu corectu romanesce, afora de intonatiune, mai bene de catu Sasii si Ungurii, si cu multu mai bene de câtu Fr. J. Sulzer, pre cumu se va vedé dein cele produse mai la vale.

La adverbia venindu, S. sia luatu ostenel'a, a decopiá adverbia-le dein Gramatic'a Kleiniana, inse cu ortografi'a Sulzeriana, intre altele si pentru cá se sa vedia, cumu au propriè a se pronunciá **). — Ele se afla in Elemente p. 54—57. Er' cumu le a trascrisu S., se pote cunosce dein urmatoria-le escerpte. Aitsch si Itsch, Affáre, Petutindine si Fieschunde (Elem. Fiesce unde), Kurrunt seau cu Grabe (Elem. pristen, praesto), Undie fie (Elem. Unde fie), In kuatsch, Enkruschisch, Aastesz, Ket-

*) Als etwas sonderbares, u. als eine Hauptregel ist zu merken, dass die Walachen das Semne da gebrauchen, wo im Lateinischen vor dem **n** u. **i** ein d stehet. Vermög dieser Regel wird aus Dies Sie, aus dico sik, aus Deus Seu, welches einem gewissen siebenbürgischen Gelehrten ins Ohr gesagt seyn mag, der das walachische Wort Dumneseu aus dem griechisch-lateinischen Dominus Zevs oder von Jupiter herleiten will; — p. 172.

) — das zweite **a aber, das die kleinische Grammatik hinter das Wort Duómna im Nominativo u. Accusativo anstatt des Artikels setzt, so wie sein kleines **i** vor dem **y** in Oámeniy willkührlich, und wider die wahre walachische Aussprache angenommen ist, etc., — p. 191.

*) — welches elele, da ich mich nicht besinnen kann, in dem Umgang, u. dem Gespräche der Walachen wahrgenommen, oder gehört zu haben, meine vorige Meinung nicht wenig bestärket, dass dieses Le in dem Plurali der weiblichen Hauptwörter mehr die Endsylbe, als einen wirklich nachgesetzten Artikel vorstellen müsse; — p. 206.

**) Ich habe geglaubt, die Nebenwörter aus der Kleinischen Grammatik abschreiben, u. hieher setzen zu können, theils damit man sehe, wie sie eingentlich ausgesprochen werden müssen, etc.; — pag. 210.

todata, Tiersou (nicht Tardui, Elem. Târdiu), de Noo, Muine, Orkund, Kind, Pene kund, Ungke (Elem. Anque) etc.

La aceste mustrari, mai potemu adauge si alt'a dela pag. 185, unde S. trage la indoiela opiniunea parentelui Klein si a coajutoriului seu Schinkai, cumu, cà in declinatiune numai articlulu se scaimba, er' numele remanu nescaimbate, si se nevoliesce a probá contrariulu prein declinatiunea articlului nedefinitu un si o, forà de a precepe, cà asta proba este chiaru in contr'a sa. — Noi inca amu combatutu opiniunea cestiunata, si aliurea, si mai in specie in Nr. XVII alu Archivului (pag. 343 not'a nostra), numai cu alte argumente, nu cá ale lui Fr. Jos. Sulzer.

In urma oserbàmu, cà S. dupa ce sia aratatu pre deplenu cunoscenti'a, mai adeveratu ignoranti'a, limbei romanesci in critice-le asupr'a gramatecei Kleiniane, — cu acestu triumfu ne-multieminduse, lia la ordine atâtu pre Delchiaro, câtu si pre Grisellini, impreuna cu Pray, in cunoscute-le loru opere, si tii freca cumu se cade pentru nescienti'a loru de limb'a romanesca. Vedi loc. cit. p. 233 seqq.

Inse presentiendu imputatiunea, ce voru sei faca pentru atari atacuri, se escusa cu una impertinentia forà esemplu, versandusi totu veninulu si despretiulu asupr'a limbei romanesci. Vedi vorbele lui acì sub nota *).

Si cu acestea ne luàmu diu'a buna dela Dn. Sulzer, care in acel'asi tonu, si acceasi ignorantia continua cartindu si critisandu inca 33 de pagine.

Er' fiendu cà totu Fr. J. Sulzer, mai are si una disertatiune intrega despre eruditiunea (seau literatur'a) Romaniloru *), — nu potemu terminá acestu articlu, forà a dá unele estracte si dein acesta disertatiune, cá proba mai multa despre scienti'a si politeti'a acestui sciolu inganfatu.

a) Literatur'a romana.

Fr. J. Sulzer incepe articlulu seu in acestu obiectu cu urmatoria-le: **) „Pentru cá se se con-„vinga, cà io cunoscu literatur'a romana, si „adunu totu, ce pote face onore romaniloru, vo-„liu se numescu aici, la dorirea mai multoru mari „invetiati in Germani'a, si anumitu a dnlui Prof. „Hiszmann dein Götting'a, tote cartile, câte „s'au publicatu panà astadi in limb'a romanesca. „Despre pretiosulu tesauru de carti si manuscripte „alu principelui Maurocordatu in alte limbe, „cari parte s'au vendutu de catrà filiulu seu Co-„stantinu, parte s'au rosu de molie in podulu me-„tropoliei dein Bucuresci, parte s'au stricatu de „Cosaci acolo in batali'a mai dein urma, er' cele „alalte s'au pusu de una lature de cunoscutori, ce „e mai momentosu va ocurre in partea II.

Carti tiparite.

1. Biblia.
2. Triod, carte baserecesca pentru pareseme.
3. Penticostar, asemenea dela Pasce panà la Rosalia.
4. Minee, asemenea pre tote lunele, traduse de Damaschin, Cesariu, si Filaretu episcopii Rimnicului dein Glagoliticu †).
5. Tschassoslovu. Ore-le canonice.
6. Ochtoich. Rogatiuni de demaneti'a si de ser'a pentru basereca.
7. Akatistier, carte de rogatiune.
8. Katavassier, carte de cantatu.

---

*) Man wird sich vielleicht einbilden, dass ich es mir zu einem Geschäfte, oder wohl gar zu einem Vergnügen mache, in gelehrten Werken Fehler auszugrüblen, u. sie ihren Verfassern vorzurücken? Ich bin versichert, dass es einem berühmten Professor der Naturlehre eben so wenig als mir um den Ruhm zu thun ist, die noch ganz rohe, und halb barbarische Sprache, in der man ausser einigen Chroniken, Gebethbüchelchen und Liturgien noch kein Buch gedruckt oder geschrieben hat, und in diesem u. künftigen Jahrhunderte, schwerlich schreiben oder drucken wird, wissenschaftlich zu verstehen etc.; — pag. 237. — Deca cu 100 de ani in a-ante de S., ar' fi cutezatu ceneva, seau vreunu romanu ar' fi profetatu, despre limb'a germana, ce profeteza S. despre cea romana, ce aru dice ore acumu Germanii? Apoi Minee-le, Triode-le, Penteccostariu-le, si alte foliante baserecesci suntu numai Gebetbüchelchen, cá cele nemtiesci? N. Edit.

*) Von d. Gelehrtsamkeit der Walachen in allen Fachen der Wissenschaften; III. B. p. 1—83.

**) Pag. 37 not'a a). Damit man noch mehr überzeugt werde, dass ich die walachische Litteratur kenne, u. alles zusammen suche, was den Walachen Ehre bringen kann, so will ich hier — alle Bücher nahmhaft machen, die bis auf diesen Tag in der walachischen Sprache bekannt geworden, etc.

†) Dupa S. totu ce e slavicu si rusescu, e Glagoliticu.

9. Kasanie. carte de predice.
10. Margarit, predice de ale lui Chrisostomu.
11. Alphavit Duchovny, *).
12. Viezile Sfinzilor.
13. Oglinda Bunetetzilor, specululu vertutei *).
14. Liturgia, missale.
15. Molitvenik, rituale.
16. Indireptare Pekatossului, compusa de Demetriu Eustatevich, despre care mai susu *).
17. Illie Miniat, carte de predice, de Elias Miniades tradusa dein grecesce.
18. Pravoslavnika Marturissire, de Petru Mogilla, A. Episcopulu dela Kiew, dein Glagolitica †).
19. Kieja Inzellessului, seau predice de Joannicius Galatovszy, rectoru in Kiew, dein Glagolitica †).
20. Sikriu de Aur, predice la morti. **)
21. Privir Sireschtineschty (Crestinesci), tiparitu in Jasi. *)
22. Otetschnik, Viati'a Santiloru *).
23. Minunile Maikii pretscheste *).
24. Setsche Poruntchy, cu esplicatiune *).
25. Catechismu, serbesce, nemtiesce, si romanesce, de Dem. Eustatievich. *)
26. A Pravilla, carte de legi civile si baserecesca, despre care mai in diosu ***).
27. Alexandri'a, istori'a lui Alesandru celu mare ****).
28. Pildele Philosophitschesty, dein grecesce.
29. Florja Daruriloru, dein grecesce.
30. Gromovnik, carte despre cutremuru *).
31. Chronograph, istoria universale cronologica dein grecesce.

Manuscripte.

1. Oeconomia a lui Floriu tschel mare, dein francesce in rusesce, si dein rusesce in romanesce, tradusa de Dem. Eustatevich.
2. Kalindar, pre 100 de ani, de Simeonu Christian, presiedentele Consistoriului Slavonicu.
3. Baronie, Analii baserecesci alui Baronius de Popa Stefan in Brasiovu, tradusu si indereptatu de Dem. Eustatevich.
4. Theophylact, A. Episcopulu Bulgariei, esplicatiunea evangeliului, dein Glogoliticu †).
5. Telkul Liturgii, espusetiunea celoru trei liturgie.
6. Telkul Psaltyrii, dein Glogoliticu †).
7. Peschunia oji Kuvuntatoare, dein grecesce.
8. Simeonu Rabin, dispute in contr'a Judeiloru, dein grecesce.
9. Piatra Smintcli, dein Glogoliticu, a' A. Episcopului rusescu Procopovich.
10. Chalimach, fabule arabesci, dein grecesce.
11. Thoma a Kempi.
12. Melissa, seau albin'a, una carte despre vertuti.
13. Makarie Egiptzianul, omilie.
14. Volterie, notitie despre cea mai dein urmà batalia polona-rusesca-turcesca de Voltaire, tradusa in grecesce de A. Episcopulu Eugeniu cu anotatiuni, si dein grecesce in romanesce de unu necunoscutu.

„Acestea facu totu tesaurulu eruditiunei si tipa„rirei romanesci, la cari nu amu adausu si gramatic'a „Kleiniana, fiendu cà e scrisa numai latinesce, si „cele romanesci inca cu litere latine. Ast'a inse se „tiene de romanii de baseric'a grecesca, de si me in„doiescu, cà romanii uniti, de cari se tiene si P. Klein, „voru poté aratá mai multe carti in limb'a loru, de câtu „indicate aici.“

Deca Fr. J. Sulzer ar' fí in vietia, l'amu inviá la catalogulu ce amu datu noi numai panà la finea seclului XVII. (1700) in Principia-le nostre, la pag. 101 seqq., forà Msa.

Cu tote acestea, catalogulu lui S., inca ne e bene venitu, de acea l'amu si inscrisu aici cu tota esactitatea, titlii cu ortografi'a lui S., er' esplicatiunile traduse dein nemtiesce.

b) Poesi'a romana.

Trecundu preste cele, ce disputa S. pre lungu si largu despre alte parti ale literaturei romanesci: despre retorica, istoria etc., pre cari tote le afla in starea cea mai desolata, precumu si erau, ne marginimu la cele, ce scrie despre poesi'a romana.

Oserbeza mai antaniu, cà poesi'a si music'a la romani se tracteza totu pre una corda, adeca amendoue aceste dulci sorori suntu incredentiate capriciului unui sclavu, cu alta numire Ciganu; cumu cà numai acest'a canta, joca instrumente, si

*) Cartile sub acestu semnu, nu ne suntu cunoscute.

**) Totu pre p. 68 sub alta nota, S. scrie, cà a intielesu dela P. Klein, cumu cà una carte de predice s'a tiparitu la Sebesiu in Trni'a, unde mai de multu a fostu tipografia romana.

***) S. tracteza dupa manier'a sa mai pre largu despre acesta carte loc. cit. §. 200 p. 70 seqq. Despre versiunea latina, care o avuse Pray, si de carea amentesce in Disertatiunea VII., §. 3. p. 139 not. p), undei pune si titlulu tradusu latinesce, forà de a numí pre autoriulu versiunei, nepotendu aflá respunsu dela Pray, S. a cercetatu si mai de parte, inse totu forà resultatu, dice inse, cà se crede cumu cà Petru Dobr'a, protonotariulu tablei regesci trnice ar' fí autoriulu ei. In Ms. se afla si in bibliotec'a dein A. Julia.

****) O citeza si Delchiaro in istori'a sa, p. 44, dein care se cunosce vechimea ei.

versifica, pentrucà improvisatiunile in cadentie burlesche nu se potu numí poesia; cà aici nemenui nui trece prein mente, a produce vre-unu cugetu ratiunale si in cuventare legata, spre a misicá animele mai multu, decâtu cu versiure ciganesci; macaru cà, dice S., forte me indoiescu, deca limb'a romanesca in asta caletate nu ar' intrece pre cea italiana, numai deca aru volî se o prepareze pentru una arte poetica ritmica, pentru cà asia de armoniosu urmeza intru insa cuventele, si asia de liusioru si desu cadenticza una vorba cu alt'a.

Intru asta un'a dàmu tota dereptatea Dnului S., numai apoi nu precepemu, cumu domnia lui una limba asia de armoniosa, si inca mai armoniosa decâtu cea italiana, potù se o numesca mai susu cruda si semibarbara, de nu cumu va intru unu momentu mai lucidu si-ulitá câte una data, de cele scrisa in furia de alta data.

Cá mustra de acesta poesia sublime (ciganesca) aduce apoi unu esemplu, care-lu scriemu cu ortografi'a lui:

Mitidika, Mitidika, wien üng quátsch!
Ba nu, ba nu, n'am tsche fatsch.

Si apoi asculta, cum tîlu mustra pre cioroiu, cà nu scie romanesce: „Acestu tsche fatsch, in locu de: tsche se fak, este una crampitia infioratoria in contr'a grammaticei. Inse ciganulu avù lipsa de una cadentia pentru Quatsch, si liute facù una licentia poetica dein cele mai cutezatorie, scaimbandu person'a 1. dein cojuntivu, intru a 3. dein indicativu.“ *) — Noua proba de profund'a cunoscentia a' limbei romanesci, in care l'a intrecutu unu ciganu lautariu dein tier'a romanesca. Noi nu avemu lipsa, sei analisàmu critic'a, ce o face asupr'a crampitiei ciganesci in acele versure; lectorii nostri o sciu face de sene, si voru dá dereptate lautariului in contr'a Criticului seu, care seau nu a auditu bene, seau nu a intielesu vorbele, la totu casulu nu le a scrisu cumu se cadea.

S. adauge la aceste versure ciganesci, si altele ce mai citeza, cu acea oserbatiune: Cà celu ce nu scie nece fierbe, cumu se pota poetisá mai bene? aludiendu la daten'a boiaresca dein acea tier'a de a se folosí cu ciganii sierbi si de bucatari, de carea-si bate jocu Autoriulu in altu locu.

Afora de aceste poeme ciganesci, dîce S., cà are mai multe alte versuri si mai bune, numai câtu nu suntu dela romanii dein principate, ci dela celi dein Trni'a, si dela sasi.

Intre celi de antaniu citeza pre Nic. (rectius Theodoru) Corbea dein Brasiovu, de care amu amentitu mai susu (Archivu nr. XXXII. pag. 636).

Dupa acea proba de poesia sacra, S. se escusa, cà numai decâtu adauge un'a lumesca de amoru, care noi o trascriemu aici in grati'a amatoriloru de poesia, cu ortografi'a Sulzeriana, si cu slove dein partea nostra.

I. Kokoane de undje jescht?
Ou d'in Tscher pikata jescht?
S'ou dupu Pomünt naskute,
Ka Dumniata n'am wesute.

Faza ta albe' sch' rotunde
De m'ou bagat la Greousünde.
Sprindschene niegri schy lundsch
Ka nischte Sadschetzy m'impundsch.

Ochy tei niegri schy lardsch
Me dschung jare la Chikaz.
Tschele Märe poliite,
Tschele Ziy in Sin pitite

Mai iweschtele puzzintel
Se mai viü Sufflezel.

Кȣкоанъ de ȣnde ешті?
Аȣ din чер пікатъ ешті?
Саȣ dȣпъ пъмѫнт пъскȣтъ,
Ка dȣмнеата n'am везȣтъ!

Фаца та албъ ші ротȣndъ,
De m'аȣ бъгат ла греа осѫndъ.
Спрѫнчене негре ші лȣнџі
Ка ніште съџеџі мъ'мпȣнџі.

Окії тъі негрі ші ларџі
Ме жȣнгіаръ ла Фікаџі.
Челе мере полеіте,
Че ле џїі ꙟн сѫн пітіте

Маі івештеле пȣцінтел
Съмі маі віе сȣфлецел.

*) Dieses tsche fatsch, welches heissen soll: tshe se fak, ist ein entsetzlicher Schnitzer wider die Sprachlehre. Der Zigeuner brauchte aber auf das Quatsch einen Reim und so machte er flugs mit sehr kühner poetischer Freiheit etc. — p. 13.

Da ka wei wedea ke leschin
Le baga Suora jare in Sin.

Pune kind ascha' paine
Tot em gessescht mie Wine?
Pune kind neledschuite
Asta Inime impietrite?

Wesz ku Lakrim, kum me rog,
Schy me schur, precum sint Rob.
Schy z fök mi de Schuraminte,
Ku de Nades nu ispite (sic).*)

Nintsch nu wei se me kresz,
Nintsch nu t' intordsch, se me kresz,**)
Appoi t' intordsch, schy respunsz,
Kum ke nu wei, se le ousz.***)

Bine, bine, Suore bine,
Pedepseschteme pe mine.
Jeschte Dumneseu la Tscher:
Dakolo dreptatie tscher.

Nu me wess kum am rimasz,
K'a un Pom Burlit, schy arsz?
Nu me wesz, kum am slábit
De Pustiul de Jubit?
De Pretschine Dragustí
Wesz Skurtare Wiezi.

Deакъ веї ведеа къ лешін
Ле багъ соръ еар' ꙟн сжн.

Пънъ кжнd аша пъгжнъ
Тот ꙟmї гъсещї mie вінъ?
Пънъ кжнd пелецȣітъ
Астъ інімъ 'mпіетрітъ?

Вeзї кȣ лакремї, кȣm mъ рог,
Шi mъ жȣр, прекȣm сжнт роб.
Шiцї фак miї de жȣръmінте,
Кȣ нъdeжde, нȣ іспітъ.

Nіче нȣ веі съ mъ крeзї,
Nічї нȣ те 'нторчї, съ mъ вeзї.
Апоі те 'нторчї, шi ръспȣнзї,
Кȣm къ нȣ веї, съ ле аȣзї

Біне, біне, Соръ біне,
Пedепсеще mъ пре mine
Есте Dȣmnezeȣ ла чер,
D'аколо dрептате чер.

Nȣ mъ вeзї кȣm am ръmас,
Ка ȣн пom пжрліт шi арс?
Nȣ mе вeзї, кȣm am слъбіт
De пȣстіȣл de їȣбіт?
De прічіна dрагостії
Вeз скȣртаре віецiї.

Dupa acea, S. adauge unu viersurelu invetiatu, pentru cà autoriulu lui, unu romanu, dîce cà-su versure Leonine.

II. Deesch künd wine
Fiint bine,
Omului Awére
Tot, tsche rou,
D'in Gindu sou
Schy Sgirbiria piere.

Deчі кжнd віне,
Фiind біне,
Omȣлȣї авере;
Тот, чеі ръȣ,
Din гжndȣл съȣ,
Шi скжрбіреа піере.

Alta poema de 11 pietiore, mai totu de acel'asi argumentu.

III. Ketje Trajul Omul, tot se sileschte
Pune Osteniale, Munke Silire,
Ka slewit se fie, mechnit priweschte
Pentru pria descharta de tot Märire
Nu se odichneschte, nitsch entr'o noaptie,
Numerulu punnie tot ku Sokotinze,
Ka se se mire lui Norodul foarte,
D'intr'a lui descharta Adiwerintze,
Nu'z adutschi a Minte de a ta Moarte
Ke wa se se surpe lumeaska Soarte.

Кжт е страїȣл, omȣл тот се сілеще,
Пȣне остенеалъ, mȣнкъ, сілірe,
Ка слъвіт съ фie, mъхніт прівеще,
Пентрȣ пpea deшарта de тот mъріре
Nȣ се odіхнеще нічї ꙟнтро ноапте,
Nȣmърȣл пȣне тот кȣ сокотінцъ,
Ка съ се mіре лȣї пороdȣл фоарте,
Dінтр'а лȣї deшартъ adeвeрінцъ,
Nȣцї adȣчї amінте de а та mоарте,
Къ ва съ се сȣрпе лȣmeаскa соарте.

Poemele de panà acì potu se fia tote de ale lui Corbea dupa vre unu Msu; dar' pre cea dein urma anumitu o atribue lui Corbea.

*) S. traduce nemtiesce: Die nicht aus Leichtsinn herrühren.
**) Kresz, e neindoitu erore de tipariu, in locu de wesz; elu traduse: nicht zu sehen,
***) In nemtiesce se traduce: Dass du sie nicht stören willst; in locu de hören willst.

La acestea adauge una poema **comica**, compusa de unu romanu insemnatu cu monografulu M кȣ ıле, la una nunta sasesca. Intrevorbitorii suntu: mirele, unu ciobanu si socii acestuia, cá ospeti la nunta.

IV. Ciobanulu vene in a-ante, si canta:

Fratzilor d'in kodru wierde
Wreme, ka se nu se pierde
Ku Schesutu tot en Soare
Undje kuru mai me doare
Skoalete hei moi urittje
Ietz kurelele, si Siekie.
Moi Fortatje Lupulje,
Wien, si cu Tschimpojele
Si — ke t'oi lowi ku Pôtzu, —
Jaka schy Martinu Hotzu,
Ku Scherban d'in Bukurescht,
Schy Schudetzu d'in Serniescht:
Haidatz totzy d'impreune
Se Fim asz ku Woje Bune!
Jaka Sgrantschul tschel laudat,
Askesz ke s'ou insurat,
Ku o Fate dragustoasse,
Schy d'in Inima fromoasse,
Bukura d'in Poale lunge
Moire Fratje, setz' aschunga.
Dare Bukutschele bune,
Schy nainte, tsche z'or punie
Nischte Wierse ku Schaffran,
Mamaliga ku Heran,
Kartaboschi affumate,
Schy Reditschi fripts ku Tschiape,
Nischte Pulpie din Berbetsch,
Maser anka chiert ku Wretsch;
Dar Herilko d'in Setschiele?
Fratje tsche se badsch en Piellie.
Lautary atschey d'en Wame;
Dare Fiäte for de Same
La atscheszt Lukru l'audat
Jei po Lok ke s'ou skolat,
Schy la Nunte ou entrat,
Mirului s'ou inkinat.

Фрацiлор din кodpȣ вepde,
Bpeme, ка съ нȣ се пiapdъ
Кȣ шеzȣтȣлȣ тот ꙟн соаре,
Ȣnde кȣрȣл mai mъ doape
Скоалъте, хъĭ mъi ȣpꙗте,
Ieцi кȣрелеле шi zскiа.
Мъi Фъртате Лȣпȣле,
Bin' шi кȣ чimпoiле
Zi, къ те-оiȣ ловi кȣ бъцȣл
Iака шi Мартinȣ хоцȣл,
Кȣ Шерван din Вȣкȣрещĭ,
Шi жȣdeцȣл din Zъpneщĭ.
Xaidaцi тоцiĭ dimпpeȣnъ.
Съ Фim azĭ кȣ вое бȣнъ!
Iакъ Сгранчȣл чел лъȣdат,
Астъzĭ къ саȣ ꙟнсȣрат,
Кȣ о Фатъ dръгъстоасъ,
Шi din inimъ Фрȣmоасъ,
Бȣкȣра din поале лȣнгъ,
Море Фрате, съцĭ ажȣнгъ.
Dаръ бȣкъцéле бȣne,
Шi 'naiнте че ц'ор пȣne,
Niщe вiерzе кȣ шоФран,
Мъmълiгъ кȣ хiрсаn,
Кꙗртавошi аФȣmацĭ,
Шi pidiкi Фpiнте кȣ чапъ,
Niщe пȣлпе din вервечi,
Маzере-акръ Фiерт кȣ-ȣрez,
Dар хорелкъ din Съчеле?
Фрате че съ ваці ꙟн пiеле.
Лъȣтарi ачеi din ваmъ,
Dаръ Фете Фърde саmъ.
Ла ачест лȣкрȣ лъȣdът,
Еi пе лок къ саȣ скȣлат,
Шi ла нȣнтъ аȣ ꙟнтрат,
Мiрелȣĭ саȣ ꙟнкiнат.

Apoi intra mirele si dîce:

Patsche buna en atschasta kasse!
Schedietz Fratzilor la Masse
Se'z treaska, si Mirasse
Silel multe se trejaske.

Паче бȣнъ 'н ачастъ касъ!
Шеdeцi Фрацiлор ла масъ.
Съцĭ тръiаскъ шi мiреаса,
Ziле mȣлте съ тръiаскъ.

Aici S. trece preste unele scene, dupa cari vene altu ciobanu, care cantandu spune, cà sociu-so Radu sia incredentiatu pre Iline'a. Versurile dein urma suntu:

Nu mai Porul a kan kreze,
Dinzy sint d'in Tinereze,
Albischor schy albischor,
Stau ka Stelpi la Stoboru.
Tsche se'z voi moi Fratie Stan?
Are o Gluge plin de Bány.

Nȣmai пъpȣл е кап крец,
Dinцiĭ сꙗнт din тinереце,
Алвiшорi, шi алвiшорi,
Стаȣ ка стълпiĭ ла стовор.
Че съцi спȣiȣ mъi Фрате Стan?
Аре о глȣгъ плinъ de вani.

Deci vene **D r e g u s c h**, amorezulu Ilincei, si ne mai potenduse conteni, dîce:

Pu! futt maitz Norrok en kurr
  Jeu kind durmeán,
Radu schedeá tot en preschur,
  Schy ou tot posit,
Schy ku gyri sou numerit
  Afferim!
Dare noi wa se perim,
  Jell ár trei ka un Domm.
Dare jeu ka un Betschissnik de Om.
  O Tsche Norok!
Futtuz en kurr Pintok!

Пȣ! ф—ȣтіці норокȣ 'н к—!
  Еȣ кꙟнd dȣрmeam,
Раdȣ шеdea тот ꙟн прежȣр,
  Ші аȣ тот пъziт,
Ші кȣ еа саȣ nimepiт
  Аферіm!
Dаръ ної ва съ періm,
  Ел ар тръі ка ȣн domn,
Dаръ еȣ ка ȣн бечісnік de om,
  О че норок!
Ф—те ꙟн к— Пінток!

In urma citeza multiemit'a catrà miri cu aceste cuvente:

  Enkine Fratje, se trejaske,
Se nu lipsaske Fok schy Jaske
Mirului schy la Mirasse:
Ka se umple toate Kasse
Ku kokon de tschei fromoss
Schy ku Fätie de Foloss:
Ke bine n'ou ospedat
Mirele, se fi laudat!

  Ꙟнкінъ Фрате, съ тръіаскъ,
Съ нȣ ліпсаскъ Фок ші ѳаскъ
Мірелȣі ші ла mіреасъ;
Ка съ ȣmпле тоатъ каса
Кȣ коконі de чеі фрȣmоші,
Ші кȣ Фете de Фолос.
Къ біне неаȣ оспътат
Міреле, съ Фі лаȣdат.

S. mai produce inca **d o u e** Ode la mortea Mariei Teresei, un'a compusa de unu popa sasescu, anume S. **K n a l l E c c l. E v a n g. R u t h e n. P a s t o r**, alt'a de unu romanu trnu n. unitu.

Od'a I, are unu cronostichu in frunte, dupa care urmeza poem'a in dialogu intre **L a z a r u** si **B u c u r u**, doi pastori romani.

SaLeLe pokUrarILor
en arDIaLV LVnge
sIkrIIV MaItsII
TheresII.

L a z a r.

Vái de mine! tsche népasta
  Tschè Nevóie schi Nekás!
Doámne svíntie! — tsche atschásta
  Va se fie: dàm remàs
Fóre ápe lá peschúne!
  Tschést perèu au adepàt
Oile maéle tótdeune
  Schi akúma au sekàt.
O serátsche! — Patschea líne
  Biuschúgul tschèl plecút.
Tot keschtigul mieu, hodine
  Schi Norókul au trecut
Lá stremoschilor moschia
  Au trekut Nediesdia meá
Toáte dultsche vesselia
  S'au mutát en Vóie réa.
Gospodi! — Vài schi frumsaétze
  Flórilor sau veschtedschit
Schi la séltschile verdaetze
  Frùnselor s'au gelbenit!

Жалеа пъкȣрарілор
ꙟн Арdеал лꙟнгъ
сікріȣл mаічії
Тересії.

Л а z ъ р.

Ваі de mine, че нъпасте,
  Че невое, ші неказ!
Doamne сфінте, че ачеаста
  Ва съ Фіе, de am ръmac
Фъръ апъ ла пъшȣне!
  Чест пъръȣ аȣ адъпат
Оіле mеле тотdeȣна,
  Ші акȣmа аȣ секат.
О съраче! Пачеа ліпъ,
  Бівшȣгȣл чел плъкȣт,
Тот къщігȣл mіеȣ, хоdіна,
  Ші норокȣл аȣ трекȣт.
Л'а стръmошілор mошіе
  Аȣ трекȣт нъdeшdеа mеа,
Тоатъ dȣлчеа веселіа
  Саȣ mȣтат ꙟн вое рса.
Господі! ваі! ші фрȣmсеца
  Флорілор саȣ вещеzіт,
Ші ла сълчіле верdеаца
  Фрȣнzелор саȣ гълбініт.

B u k u r.

Dáre tsché! — Dàrkùm Furtátie?
 Kétsche jéscht ku vóie réa
Tsché te váitz, de tschè plindsch frátie
 Tám auzit la turme méa.

L a z a r.

Dáre tù jescht unischórul
 En Ardiálului zinùt
Kare nu schti, tsche Isvorul
 Au sekàt? Ke s'au umplùt
Pone akum ku bogetatie
 Tschést zinùt blagóslovit;
Schi isvòr de bunetatie
 Máika zery au murit.

B u k u r.

Máika noástre tschéa mai búne
 Máika zery au murit?
Máika, káre totdeùne
 Pe isvoare l'au grischit?

L a z a r.

Máika tscheà mái milostive,
 Máika, pasa Oilor,
Kare sau puss en potrive
 Nevóy supuschilor.

B u c u r schi L a z a r.

Plindschetz, plindschetz cu suspini
 Lakrim de duréry versátz
Totz, totz, tiner' schi botrini
 Pruntsch, voinitsch si barbátz
Fluirle, tschátre schi tschimpóiu
 Ale pokurarilor!
Glas de dschele datz, povóiu
 Fitz de lakrim', tuturoru.

L a z a r.

Túrma méa neadepáte
 Oiilor, kum va trei?
Peressite schi lessáte
 En nevóie va peri.

B u k u r.

Ba furtátie! Numai plindsche
 Nu te tiéme; s'au aflát
A'lt isvòr, neskùt din sindsche
 Maitschy Iosiph Emperát.

L a z a r schi B u k u r.

Dúltsche Josiph Emperatul
 Zéry a Rimlaénilor!
Dúpe Maika fi tu Tátul
 Tschel mai bún supuschilor.
KV o VIáza DeLVngate
 Dake s'ar bLAgosLoI,
KraIIV IosIph; sChIoII Dáte
 Norokoasse tot ár fI.

Б ѕ к ѕ р.

Dаръ че! Dар кѕт Фъртате?
 Късче еші кѕ вое реа?
Че те ваіці? De че плѫпці Фрате?
 Теат аѕзіт ла тѕрта теа.

Л а z ъ р.

Dаръ тѕ еші ѕпішорѕл
 Ѫп а-Арdеалѕлѕї ціпѕт,
Каре пѕ щії, къ ісворѕл
 Аѕ секат? Къ саѕ ѕтплѕт
Пъп' акѕт кѕ богътате,
 Чест ціпѕт благословіт;
Ші ісвор de бѕпътате,
 Маіка церії аѕ тѕріт.

Б ѕ к ѕ р.

Маіка поастръ чеа таі бѕпъ,
 Маіка церії аѕ тѕріт?
Маіка, каре тотdеѕпа
 Пе ісвоаре леаѕ гріжіт?

Л а z ъ р.

Маіка чеа таі тілостівъ,
 Маіка, паzа оілор,
Каре саѕ пѕс ѫп потрівъ
 Nевоії сѕпѕшілор.

Б ѕ к ѕ р ші Л а z ъ р.

Плѫпцеці, плѫпцеці кѕ сѕспіпі,
 Лакръті de dѕрері върсаці,
Тоці, тоці, тіпері ші бътрѫпії,
 Прѕпчі, воіпічії, ші върбаці.
Флѕері, четері, ші чітпоіѕ,
 Але пъкѕраріор,
Глас de жале даці, повоіѕ
 Фіці de лакръті тѕтѕрор.

Л а z ъ р.

Тѕрта теа пеаdъпатъ,
 Оілор, кѕт ва тръі?
Пъръсітъ ші лъсатъ
 Ѫп певое ва пері.

Б ѕ к ѕ р.

Ба Фъртате! Nѕ таї плѫпце,
 Nѕ те теме; саѕ аФлат
Алт ісвор, пъскѕт din сѫпце
 Маічії, Іосіф ѫтпърат.

Л а z ъ р ші Б ѕ к ѕ р.

Dѕлче Іосіф. ѫтпъратѕл
 Церії а рѫтлепілор,
Dѕпъ Маіка фі тѕ Татъл
 Чел таї бѕп сѫпѕшілор.
Кѕ о віацъ dелѕпгатъ,
 Dакъ сар благослові
Краіѕл Іосіф; ш' Оі оdатъ
 Норокоасе тот ар фі.

Originale-le, ce l'a avutu in a-ante S., erá scrisu cu litere nemtiesci si slovenesci, S. inse cele nemtiesci le a scaimbatu cu latinesci, alesu pentru cronostiche, er' cele slovenesci le a omisu cu totulu. Elu spune, cà a scaimbatu vorbele Chitz si Chi usitate in Trni'a cu alte forme mai bune Fitz si Fi dupa pronunci'a de in principate mai genuina si mai etimologica. S. a pusu si unele note ici colea sub versure-le odei, cari inse noi le amu omisu, cá neinteresante.

Od'a II. cu titlu:

Ode entru Pomenirja Mutéri Tschei dea Pururja a Augustei Marjei Theresiei.

Dultsch au fost Iswoarele Apelor Jei.
Muselor! enke tot glossuitzy Mechnirja
Tsche? tot inwoditzy Grajuri de Oftare?

* * *

S'au deschteptat la Glassul
Tschel ku Suspin al Dacini Inima mea;
Triszt, triszt kente Cythara Jei.

* * *

Entrameasete Suffletul mieu
Schy wei kentá Schertfa Umilinzi
Ku simtsire Dojoasse.

* * *

Lasseme numai Triszt!
Se'm stemper supt umbre Lakremile.
Sidsche un Njam ku Kuschet kurat.

* * *

S'au repit ku Arepy Turtureoa Saltund. — —
Ascha sik Musele:
Wai Nemernitschia noastre!

* * *

Koassa ta Atropos!
Groasnike Umbre!
Ai turburat Föptura;
Ka un Fuldscher ai tok mit Sedscháta.
Schi akum dorm Moaschtele Maitschii.

* * *

Win ka Wüntul Liviei frumoasele Schtiinze,
De Miresmesk pentru Respletire Trophejul
Ku darurile Minervii.

* * *

Nu ujta Sokrates!
Lyritseskul Wersz
a lui Stesichorus:
Ke Plato Pildele lui Sophron
Lj'au aschternut Kapului lui.

* * *

Epicharme!
Adunetzy Puterile Merturissiri,
Se'tz sporeaske Deskoperirja Symphonii:
Scriünd Dárury mary — —
Mary ka ale Theresini.

* * *

Riépede s'au pusz Suiria —
Spre Tscheri
Se inálze Duch de Wiatze
Duchul Márii.

Одъ ꙟntrȣ поменіреа Мȣтъриї чеі деа пȣрȣреа а Аȣгȣстеї Маріеі Тересіеі.

Дȣлчї аȣ фост ісвоаръле Апелор еї.
Мȣселор! ꙟнкъ тот глъсȣіцї Мъхніреа?
Че? тот ісводіцї граіȣрі де Офтаре?

* * *

Саȣ дещептат гласȣл
Чел кȣ сȣспін ал Дачіеі,Ініма меа;
Тріст, тріст кѫнтъ чітара еї.

* * *

ꙟнтръмеазъте сȣфлетȣл міеȣ,
Ші веї кѫнта жертва Ȣмілінцїї
Кȣ сімціре доіоасъ.

* * *

Ласъмъ нȣмаі тріст!
Съмї стѫмпър сȣпт ȣмбръ Лакръміле.
Зіче ȣн неам кȣ кȣцет кȣрат.

* * *

Саȣ ръпіт кȣ аріпі тȣртȣреоа сълтѫнд. — —
Аша зік Мȣселе:
Ваі немернічіа ноастръ!

* * *

Коаса та Атропос!
Гроаснікъ Ȣмбръ!
Аȣ тȣрбȣрат Фъптȣра;
Ка ȣн фȣлџер аї токміт Съціата,
Ші акȣм дорм моащеле маічії.

* * *

Він, ка вѫнтȣл Лівіеї фрȣмоаселе щіінце,
Де міресмеск пентрȣ ръсплътіре трофеȣл,
Кȣ дарȣріле Мінервії.

* * *

Нȣ ȣїта Сократес!
Ліріческȣл верс
ал лȣї Стесіхорȣс
Къ Плато, пілделе лȣї Софрон,
Леаȣ ащернȣт капȣлȣї сеȣ.

* * *

Епіхарме!
Адȣнъцї пȣтеріле Мъртȣрісірії
Съцї спореаскъ дескоперіреа Сімфонії:
Скріінд дарȣрі марі — —
Марі ка але Тересіеі.

* * *

Репеде саȣ пȣс сȣіреа —
Спре черіȣ
Се ꙟналцъ дȣх де віацъ,
Дȣхȣл Маріеі.

Priméschte akum Skiptru tscheresk
Mainainte simtsind Dacia
Skiptrul Iei
Intünsz ku Mile
Schi ku Enduréry.

* * *

Orphée! tsche kentz pe Zythara ta?
Stremutárea Maitschi, Tschei
Assemine ku Duchury tscheresht,
Glessujeschte dare!
Ke nu opreschte Enzeleptschunia,
Pene künd se fie Dschale
Ku Inime enfrente.

* * *

N'au trekut Hoterirja
Pene akum,
Tot stau triste Musele,
Schi enpletesk kuwinte smerite
de Plindschere.

* * *

Inse Jossif plineschte Nojanul (a)
Fijul Augustei;
Kumpene sfente
en Driapta ziünd.

* * *

Tscherjule sfinte!
Askulte — —
Askulte! zine pre Jossif
Aldoilja
Traián.

Прімеще акȣm скіптрȣ череск,
Mainainte cimџind Dачia
Скіптрȣл еї
ꙟтіне кȣ mілъ
ші кȣ ꙟdȣръpi.

* * *

Орфée! че кѫнџі пре чітара та?
Стрътȣтареа Maїчії, чеі
Асеmене кȣ dȣхȣpi череџі;
Глъсȣеще dаръ!
Къ нȣ опреще ꙟцелепчȣнеа,
Пънъ кѫнd съ фіе жале
Кȣ inimъ ꙟфрѫнтъ.

* * *

Naȣ трекȣт хотърѫреа
Пънъ акȣm,
Тот стаȣ трісте Mȣселе,
Ші ꙟплетеск кȣвінте сmepіте
de плѫнџере.

* * *

ꙟнсъ Іосіф плінеще ноіанȣл,
Фіїȣл Аȣгȣстеі;
Кȣmпънъ сфѫнтъ
ꙟн dреаптa џiind.

* * *

Черіȣле сфінте!
Аскȣлтъ — —
Аскȣлтъ! џіне пре Іосіф
Алdоілеа
Траіан.

Sulzer conclude: „Dein Poesia se cunosce mai bene spiritulu unei natiuni si alu limbei ei. De acea, si numai de acea fù, cà am presentatu atâte mustre de poetic'a romanesca. Fia-care natiune, si carea nu pote alta nemica, canta si poetiseza.“

Oserbatiunile in thesi suntu adeverate, numai câtu aplecatiunea e falsa, si conclusiunea si mai falsa, cá si cumu mustrele produse de domnia lui aru fi de ajunsu pentru a cunosce dein ele spiritulu natiunei si limbei romanesci.

Nota (a) in fine e una proba de ignoranti'a arogante a' lui S. dîcundu: „Nojanulu insemneza pre unele locure in Valachi'a si una specia distinta de fluere mice. Deci se nu se creda inimiciloru miei, cari de fric'a adeverului, cu care scriu io, dîcu, cà io nu inticlegu limb'a romanesca; de si io nu o potiu vorbi currente.“ — Bietulu a amestecatu nojanul cu naiu (nablium), si dein acestu qui pro quo si-face arma in cuntr'a inimiciloru sei! O quantum est in rebus inane!

Finis coronat opus.

XLVI.

Nicolau, A. Episcopulu Strigonului.

Despre acestu barbatu mare, de basereca si statu, romanu, precumu si numele-lu*) arata, apromisemu inca in Nr. XXXIII. alu Archivului (pag. 644), cà vomu dá unele escerpte si notitie, ce nepotundule dá numai decâtu in numerii ce au urmatu, le dàmu acumu, premitiendu inse, cà nu promitemu a dá una biografia formale, tiesuta dupa unu studiu aprofundatu, pentru cari ocupatiuni nece cà avemu tempu, ci numai una colectiune de materiale, dein câte ne stau in despusetiune si se afla in bibliotec'a nostra, — si cà asemeni notitie amu datu si in notele finali in

*) Nic. Oláh, va se dîca romanu in limb'a unguresca, pentru cà fameli'a lui erá dein principii tierei romanesci.

comentariulu la Cuventulu de inaugurare a' Asociatiunei trne.*)

Incepemu cu diplom'a data numitului A. Episcopu si fameliei sale, dein a. 1548.

I.

Ferdinandi I. Imp. et regis Hungariae litterae quibus Nicolao Olaho, ac per eum Olahianae Genti universae, nova nobilitatis Hungaricae jura confert, et avitas immunitates omnes, nec non gentilitia arma, quibus olim in Transalpina utebantur, pro authoritate sua Regia confirmat

„Nos Ferdinandus etc. Fideli nobis sincere dilecto, Reverendissimo Nicolao Olaho, Ecclesiae Agriensis Episcopo**), Consiliario, et Secretario, Cancellario nostro, salutem, gratiaeque et favoris in te nostri Regii incrementum.

Quod majoribus nostris divis imperatoribus ac Regibus, qui nos maximis rebus, bello paceque praeclare gestis, praeluxerunt,***) summo semper studio fuit: ut amabiles magis, quam formidabiles haberentur, id sane nimis quamlibenter imitamur, sive quia hic nostrae naturae ductus est, sive quia reipsa atque usu compertum habemus, ea demum quam firmissima regni praesidia, ac munimenta esse, quae in animos hominun, clementia et liberalitate principum, collocantur.

Etsi vero omnibus, quoad eius fieri potest, bene benigneque facere studeamus, libenter vero hac voluntate prolixius erga eos utimur, qui virtute et natalibus alios antecellunt, quique tales quum sint, perpetua fide, cura, studio, labore, vigilantia se se nobis in dies magis gratos et acceptos reddere contendunt. Quo in ordine, quanto magis emines, Nicolae, tanto sumus ipsi, ad te omnibus honoribus, et beneficiis cumulandum, propensiores.

Nam quod ad genus tuum attinet, sic quidem certorum fidelium nostrorum fide digna relatione edocti sumus, te ab ipsis vetustissimis Valachorum principibus originem ducere; patre natus Stephano Olaho, viro praestanti, cujus etiam aliqui tua e familia Daciae Transalpinae, quae nunc Valachorum patria est, principes fuerint: Nam quominus ipse rerum potitus est, ideo evenisse, quod animus eius ab omni ambitioso certamine abhorruerit, quietisque et securitatis fuerit appetentissimus. Itaque cum Serenissimi Mathiae Regis tempestate saevitia et tyrannide Dragulae Vayvodae, tunc temporis Transalpinae principis, consanguinei scilicet sui, patria excessisset, neque suorum popularium, reditum eius certatim efflagitantium favore, neque praedicti Serenissimi quondam Mathiae Regis auctoritate et opibus adduci potuisset, ut se in avitas sedes restitui pateretur, maluisse virum, singulari moderatione animi et prudentia praeditum, apud vicinos Transylvanos, ad quos tum secessisse tantum credebatur, in otio vitam privatae similem agere, quam principatum cum discrimine tenere. Vixisse tamen eum et in Transylvania cum dignitate, quemadmodum virtus eius merebatur; ita gestis magistratibus, et vivens in magna omnium fuisse dicatur admiratione, et decedens perpetuum sui desiderium reliquisse.

Praeclara sunt haec, quae narrantur, originis et gentis tuae decora, quae tu paternae virtutis aemulus, non tibi a puero modo in familia retinenda, sed etiam augenda proposuisti. Venisti enim in aulam Serenissimi quondam Wladislai Regis, soceri nostri charissimi; hic et tuapte opera, et praestantissimorum hominum usu et consuetudine, eam tibi doctrinae, virtutis, et industriae laudem, quasi lucernam quandam parasti, ut filius rex successor, excellentissimus princeps Ludovicus eiusque serenissima conjux regina Maria, soror nostra charissima, te in secretariorum et consiliariorum suorum numerum cooptarint.

At postquam, ferentibus ita fatis, idem gloriosus rex Ludovicus, sororius noster charissimus, pro religione proque patria sua, adversus perpetuos Christiani nominis hostes Turcas fortiter in campo ad Mohácz patenti dimicans cecidisset, et in tanta omnium consternatione alii alio dilaberentur, tu eandem Serenissimam sororem nostram, acerbissimo casu mariti gravissime perculsam, poeneque exanimatam, secutus es alacriter ita, ut coluisti; ut maximam integritatis, fortitudinis, et constantiae laudem ferres, qua nos deinde, cum isto regno nostro Hungariae inauguraremur, excitati, te Albensis Ecclesiae Custodem et Gazophylacem fecimus, ac in ordinem secretariorum et consiliariorum nostrorum adlegimus.

*) Edit. II. Blasiu, 1862, 8-o. p. 116 seq. Nr. X.

**) A. Episcopu de Agria in Ungari'a a fostu in anii 1548—1553. Vedi Pray Specimen Hierarchiae hung. t. I. p. 216 seqq.

***) In editiunea Vienese de 1763: praeduxerunt.

Quemadmodum autem tua erga eandem serenissimam reginam Mariam fides insignis fuit, ita minime obscura eius erga te voluntas, ut quae ab Hungaria discedens, te unum fere ex omnibus Hungaris delegit, quem e conspectu cladium et calamitatum domesticarum in Belgicum orbem in servitiis suis, ab augustissimo Imperatore Carolo Quinto, Domino et fratre nostro charissimo, ad multarum provinciarum gubernationem evocata, secum duceret, aerumnarumque anteactarum et curarum suarum testem simul et adjutorem haberet. Sic autem versatus et in Belgio, ut te hominem externum summates juxta ac intimates omnes amarent, colerent et observarent; docti autem homines ob excellentem omnium bonarum artium cognitionem, ac linguarum graecae et latinae peritiam, dicendique et scribendi oratoriam simul et poëticam facultatem, suspicerent et admirarentur.

Etsi eadem serenissima soror nostra te haud temere ab aula sua longius abire aut abesse passa est, tamen magnitudine rerum, quas apud nos gerendas habuit, commota, te ad nos legavit, quo tempore, quia tibi diutius in aula nostra manendum fiut, nos et praestitae eidem a te dominae Reginae in maximis rebus et periculis, fidei et sedulitatis memoria, ac pietatis, eruditionis, prudentiae, dexteritatisque tuae, quae in omnibus actionibus tuis eminebant, consideratione inducti, te simul et Episcopum Zagrabiensem*), et Cancellarium nostrum, eadem charissima sorore nostra approbante et applaudente, renunciavimus.

Quam te vero praeclare muneribus hisce obeundis gesseris, et quantus inde cumulus ad nostram erga te benevolentiam accesserit, vel ex eo satis apparet, quod tibi is a nobis habitus est honor, quem reges nonnisi aut necessitudine aliqua sibi conjunctis aut genere et dignitate praestantissimis, habere solent, nempe quod ad suscipiendam e sacro divinae regenerationis lavacro filiam nostram charissimam Joannam, ultimo genitam, a nobis fuisti admotus, et hac sacra compaternitatis cerimonia ceu obligatus, ut fidem et diligentiam tuam, quam nobis praestitisti, et charissimae conthorali nostrae, serenissimae quondam dominae reginae Annae, cuius item clementem voluntatem erga te semper propensissimam fuisse cognovimus, eandem liberis quoque nostris amantissimis praestes, quod te sedulo et sancte facturum esse, jam ipsa etiam re sedulo, maximis laboribus atque periculis susceptis confirmasti.

Nam proficiscentibus nobis e regno nostro Bohemiae in expeditionem Saxonicam, ut cum augustissimo Imperatore domino et fratre nostro ad rebelles hostesque suos et nostros domandos, haereticorum perniciosas sectas extirpandas, ad profligandasque belli Germanici reliquias, conjungeremur, ubique praesto fuisti, teque in eiusdem domini Imperatoris ac nostris oculis, inque praesentia charissimorum filiorum nostrorum, serenissimorum principum Archiducum Austriae Maximiliani et Ferdinandi, quorum alter Imperatorias, alter nostras copias ductitabat, ita gessisti, ut virum strenuum et fidelem decuit. Eadem alacritate, bello Saxonico feliciter et ex sententia perfecto in componendis regni nostri Bohemiae seditionum fluctibus es usus.

Cum itaque incredibili et plane divino successus debellatis, captis et triumphatis hostibus nostris, ac universa Germania pacata, in regnum nostrum Hungariae reversi essemus, te ex sede Episcopatus Zagrabiensis, cui summa cum laude praefuisti, in Agriensem, cuius secundum*) Archiepiscopatus in eodem regno nostro prima semper dignitas et amplitudo fuit, transtulimus; spectatae nobis in illis tempestatibus virtuti et fortitudini tuae convenire arbitrati, ut qui fuisti laborum nostrorum particeps, idem quoque novum aliquem victoriarum nostrarum fructum perciperes, donec te uberiore gratia nostra, quae tibi nunquam defutura est, ornare et cumulare possimus.

Sed non ut apud te solum, sed etiam apud universam familiam et posteritatem tuam, nostri erga te favoris extet testimonium, nos ex singulari gratia nostra, et spontanea quadam animi nostri inductione, tibi primum Nic. Olaho, Stephani Olahi patris et Barbarae Chásár matris filio, et per te egregii quondam Matthaei germani fratris tui, qui vivens, ut nobis dicitur, magnificus, insignem Iudicatum regium civitatis nostrae Zázwáros, et praefecturam salinarum**)

*) In anii 1543—1548: Pray loc. cit. t. II. p. 358.

*) Aici se pare a fi ore care smentela in editiunea precitata.

**) Despre famelí'a Olaiana se aflau mai multe documente vechia, ce acumu nu le mai avemu, si pote se voru fi aflandu in colectiunea dela dn. G. Baritiu, seau Rm. Stefan Moldovanu. In Turd'a (salinae) si astadi se mai afla dein famelí'a Olaiana.

Transsylvaniae honestissime gessit, filiis Thomae et Michaëli, ac filiae Annae Olahis, sororibusque tuis item germanis, et earum maritis, nempe Ursulae, quae nunc Georgio Bona, et Helenae quae Nicolao Oloz *) nupta est, Ursulaeque filiis Nicolao Cházár, quem ex Christophoro Cházár, et Georgio Bona, quem ex posteriori eiusdem nominis et cognominis marito genuit: tibi nimirum, Nicolae, et per te dictis sororibus, et earundem maritis, nepotibusque tuis**), omnibusque et singulis eorundem liberis, et posteris universis, legitime natis et nascituris, confirmamus, et quatenus opus est, authoritate nostra regia, qua ut Rex Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. divina clementia praediti sumus, nova nobilitate donamus, et per novam donationem conferimus omnia illa avitae et germanae nobilitatis ornamenta, privilegia, libertates, immunitates, et jura, quae a dictis generosis parentibus tuis accepisti, quibusque alii nostri, et Sacri Romani Imperii, Hungariae, Bohemiae etc. aliorumque regnorum nostrorum a quatuor avis paternis et maternis procreati, veri nobiles utuntur, fruuntur, et gaudent, talesque nobiles vos ab universis et singulis, cuiuscunque conditionis, eminentiae, status, gradus et dignitatis existant, perpetuo dici, nominari, et haberi volumus.

Quo vero haec tua, domusque tuae decora illustriora, et non modo in animis, sed etiam oculis hominum conspectiora sint, concedimus et largimur vobis insignia, quorum majori parte ante usus es; videlicet scutum, cuius medium monoceros, albi coloris, marcula obliqua, coloris caesii, a laeva in dextram, ceu exiliens, cauda molliter elata, et intorta, obtinet; in summa et in ima eiusdem scuti parte, colore aureo***), lauro viridi cum baccis ex colliculo item viridi assurgente; angulos vero scuti, dextro inferiori et laevo superiori, coloris albi, rosis duabis rubris obtinentibus: scuti latus utrinque claudunt duo leones, colore fulvo imbuti, coronati, ore hiante, lingua exerta, et in pedes posteriores erecti, qui pedum anteriorum unguibus ceu digitis scutum comprehensum tenent, caudis eorum sub ipso scuto decussatim coëuntibus; supra scutum autem est galea aurea, corona regia redimita, et ea, quae faciei objicitur, parte, cancellata, quam torneamentalem vocant, teniis aureo et caesio colore variegatis, ab ipso cornu utrinque laciniarum defluentibus; et supra coronam monocerote eadem, quae in scuto est forma extante, quemadmodum haec suis quaeque locis et coloribus in his literis melius expressa cernuntur.

Haec autem monumenta, quia ceu imago quaedam est originis, vitae, et studiorum tuorum, cum tibi mirifice convenire, tum nepotibus tuis, non modo gloriosum sed etiam utile fore judicavimus, ut nimirum in hoc crebrius intuentes, ad virtutis tuae recordationem et imitationem excitentur. Asperrimum ferarum, sed etiam*) generosissimum monocerotem esse aiunt: sic vero sunt omnes propemodum laudatissimarum gentium origines, inter quas Valachi, gentiles tui, minime postremas habent, ut quos**) ab ipsa rerum domina urbe Roma oriundos, et in una illius Daciae opulentissima parte, cui nunc nomen est Transalpinae, ad arcendas finitimorum hostium in provincias Romanas incursiones collocatos, esse constat, unde nunc quoque sua lingua ROMANI vocantur.

Generis itaque tui nobilitatem refert monoceros, simul et ingenium; nam quae in fera asperitas est, ea in homine fortitudo vocatur, qua tua ista gens praepollens fuit, multorum praestantissimorum ducum genitrix, inter quos et Joannes Hunyades inclyti regis Mathiae pater, et illius aetati proximi majores tui potissimum enituisse feruntur. Etsi vero ad natalium splendorem et animi robore, et magnitudine excellere praeclarum est; tamen ita demum haec vere vigent florentque, si pacifera et onusta suis baccis laurus, hoc est bonae literae, ac cetera pacis studia, suis ornata fructibus, cum vitae candore et innocentia conjuncta accesserint; quae tu omnia cum immortali tua laude et gloria consecutus es.

Quamobrem pro authoritate nostra, tamquam Romanorum, Hungariae et Bohemiae Rex etc., statuimus et decernimus, ut haec nobilitatis insignia, instar praemissorum regnorum nostrorum verorum nobilium, perpetuo ubivis gentium in omnibus actionibus, expeditionibus, seriisque vel

*) Dein asta famelia erá si Joane Olasz, fostulu parocu gr. c. in Panade, cumnatu-mieu.

**) In editiune: suis.

***) In editiune: aurea.

*) In editiune: eam.

**) In editiune: quas.

ludicris certaminibus et praeliis, monomachiis, et quibuscunque pugnis, vexillis, tentoriis, cortinis, scutis, sigillis, annulis, vasis, instrumentis, monumentis, statuis, tabulis, picturis, aedificiis, et quibusvis militaribus exercitiis, ac aliis rebus, ferre et gestare, tu Nicolae, possis et valeas, praefataeque tuae sorores, sororiique, et nepotes, tuaque ipsa posteritas universa, possint et valeant, nemine unquam prohibente, nec obstante *), quibuscunque consuetudinibus, statutis, privilegiis, praedictorum aliorum regnorum nostrorum, quae quoquo modo contra hanc nostram confessionem **) facere possent, quibus omnibus ex certa nostra scientia, et animo deliberato per has literas nostras derogamus, et derogatum esse volumus. Nulli ergo hominum liceat hoc decretum discindere.

Siquis autem id attentaverit, eum quidem judicamus, gravissimam nostram indignationem ipso facto incurrisse, et mulctam decem ac centum marcarum auri puri, cuius dimidium fisco nostro, alterum injuria affecto, cedat.***) Imo confirmamus, donamus, statuimus, et decernimus, harum nostrarum, duplici et authentico sigillo nostro munitarum, vigore et testimonio literarum.

Datum per manus Reverendissimi in Christo Patris, domini Pauli de Warda, Archiepiscopi Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati nati, summi Cancellarii nostri, ac Locumtenentis in regno nostro Hungariae, fidelis nobis sincere dilecti, in arce nostra regia Posoniensi, 23 Novembris Anno Domini 1548, regnorum nostrorum: Romani 18, aliorum 22.

Nota. Diplom'a presente se afla edita in cartea mai susu mentionata: Nicolai Olahi metropolitae Strigoniensis Hungaria et Atila etc. libri duo, nunc primum ex codice Caesareo Olahi manu emendato conjunctim editi, Vindobonae, 1763, 8-o; la pag. 228—238. Dein care editiune si noi o publicàmu aici, cu notele nostre subliniari. In editiunea amentita, pre marginea paginei 228, numai decâtu la inceputulu diplomei, se afla anotatu si originalu-lu, dupre care s'a copiatu, adeca Codex MS. Caesareus Juris Civilis Cl. VI., fol. 60, pag. 2.

*) Asia in editiune, inse credemu a fi erore, in locu de non obstantibus.

**) Asemenea, in locu de concessionem.

***) Se pare a lipsi formul'a usitata: Quapropter praesentes eidem literas nostras dandas duximus et concedandas, imo —, seau altele asemenea, ce le poftesce vorb'a: Imo.

(VII.)

Consemnare de carti si documente istorice mai rare.

(Continuare dein Nr. XXVIII.)

Colectiuni de documente vechia pentru Trni'a si Ungari'a se afla forte multe in bibliotecele si archivele acestoru tieri, atâtu de man'a privatiloru, câtu si dein acte publice, dein cari mai multe amu amentitu in numerii de mai in-a-ante, precumu si cà intru insele se afla multe documente, cari se tienu seau de adereptulu de istori'a nostra, seau celu pucinu de patri'a nostra, si de alte evenemente si obiecte, ce ne atingu, seau macaru numai ne intereseza si pre noi mai de aprope. Numai prea pucine dein acele colectiuni s'au facutu cunoscute publicului prein publicatiuni, estrasa, seau numai cataloge; si asia cea mai mare parte a aceloru documente suntu cu totulu necunoscute publicului, decâtu unoru pucini privilegiati, cari intru unu modu seau altulu afla intrare la acesti tesauri, paziti sub incuniatoria cu mare daun'a istoriei si a' scientieloru preste totu.

Una esceptiune mai rara, de si nu chiaru unica, esiste in respectulu bibliotecei Szecheniane, fundate de comitete Franc.: Szechenyi, si donata natiunei ungare, ale careia carti atâtu tiparite câtu si manuscrise s'au facutu cunoscute prein destinte cataloge pentru amendoue specie-le.

Cele pentru manuscrisa suntu compusa de J. F. Müller de Brasso, si publicate in trei tomi sub titlu:

Catalogus manuscriptorum bibliothecae nationalis Hungaricae Szechenyiano-Regnicolaris, Sopronii, 1814, in 8-o.

Dein acestea ne luàmu volia a estrage, cele ce ne-se paru mai interesatorie pentru noi si patri'a nostra, urmandu dispusetiunei alfabetice ai Catalogului.

Dein tom. I.

Anmerkungen des siebenbürgischen Hofkanzlers, den Baron Buccowischen Entwurf einer Landmiliz in Siebenbürgen betreffend. in fol. pagg. 368. — Intre altere cuprende:

— Nr. 7. Puncta obligationum assumendae ad I-am Legionem Valachicam militiae.

— Nr. 8. Planum erigendae II-ae Legionis

Valachicae cum punctis obligationum et emolumentorum.

— Nr. 9. Instruction für den zur völligen Zustandebringung der siebenbürg. Gränzmiliz qua k. k. Commissarien mit den beyden Gubernialräthen Grafen Lázár, u. Grafen Niklas Bethlen, anfangs in die Sekler Stühle, u. sodann in die Walachischen Districte alleinig abzugehen habenden F. M. L. Bar. v. Siskovits Wien 1763. latinesce si nemtiesce cu mai multe decrete de curte dein anii 1763—4 in acestu obiectu.

— Nr. 10. Entwurf über die Errichtung des ersten Walachischen Infanterie Regiments, und der 5 Dragoner Compagnien. Etc.

Anonymi Carolinensis, Historia sui temporis, initia saeculi XVII idiomate hungarico adumbrans. fol. pagg. 160.

Apor Petri, Metamorphosis Transylvaniae etc. unguresce, finita in a. 1736, fol. pagg. 122. Inceputulu l'avemu si noi in ms., cu unu Comentariu de Mich. Cserey cunoscutulu istoriografu ungurescu. Se pare inse, cà s'a publicatu.

Ariosti Jos., Iscrizioni antiche trovate, e raccolte trale rovine delle quatro principali Colonie Romane della Transilvani'a l'anno 1723, 8. pagg. 286. Pietrele espeduite in luntri pre Muresiu catrà Vien'a mai tote s'au innecatu la Segedinu.

Banatus Temesiensis subdivisio, cum Statutis de provisione securitatis publicae. 4. p. 112.

Bathorianum Protocollum. Autographum. fol. pagg. 518. Intre altele cuprende:

— Nr. 4. Literae Alexandri Vaivodae Valachiae d. 23 Mart. 1572, ad Stephanum Báthori de Somlyo Vaivodam Trniae, quibus se excusat, quod hominem Bathorianum Constantinopoli intercipi curaverit.

— Nr. 27. Literae Mahmut interpretis turcici ad Isabellam reginam d. 6 Nov. s. a., quibus significat necem Sultani Mustaphae cum tribus Capitaneis rebellibus, bellumque ab Imperatore Germanis indicendum, fidem Alexandro Vaivodae Transalpino adhibendam, et Ferdinandi Oratores Constantinopoli sub custodia teneri.

— Nr. 43. Literae Mehmet Bassae, quibus significat Moldaviae Vaivodam creatum esse Petrum, fratrem Alexandri d. 10 Maji 1574.

— Nr. 66. Exemplum literarum Imperatoris Turcarum ad Jowan Moldaviae Vaivodam de ferendo subsidio Principi Bathorio.

— Nr. 80. Cunini Rochob Beghi Jenöiensis literae d. 17 Sept. 1577, in negotio Francisci Bota et Alexandri Vajda, ut bona sua pacifice possidere possint.

— Nr. 93. Literae Imperatoris Turcici ad Christophorum Bathori de 16 Decemb. 1577, de belligerationibus in Moldavia.

— Nr. 102. Literae super libera negotiatione Transilvanorum in ditionibus Imperatoris turcici.

— Nr. 107. Literae Imperatoris Turcarum ad Steph. Báthory d. 22 Junii 1574, in negotio belli Valachici cum Alexandro Vaivoda.

— Nr. 132. Literae eiusdem d. 28 Aprilis 1578, ad Christoph. Bathori, de conjungendis copiis Transylvanicis cum exercitu turcico in Moldavia.

— Nr. 163. Literae Casparis Békes ad Amhat Begum de 27 Jun. 1571, interpositionem eius flagitantis.

— Nr. 169. Literae Alremiri et Izemiri ad Principem Transylv. de tribus Valachis, quibus 208 thalerorum mutuum pro emendis pecoribus dederunt, per Banum spoliatis. Et cet.

Benzoni Vizenzo, Commentario istorico composto per una lunga esperienza della religione e politica de' Turchi. fol. pagg. 118.

Berzeviczy Georg., De conditione et indole Rusticorum, Dissertatio. 4. pagg. 109. Autograph.

Beschreibung des Grossfürstenthums Siebenbürgen. fol. pagg. 240.

Beschreibung, summarische, des Gross-Fürstenthums Siebenbürgen. 4. pagg. 260.

Bethlen Joan. Historia Transilvaniae ab anno 1663 usque 1673. Tomi duo, fol. prior pagg. 610; — posterior pagg. 700.

Bethlen Nic., Olai Ágat viselö Noe Galambja. 4. pagg. 24.

Bolla Martini e S. P. Dissertatio de Valachis, qui Transylvaniam incolunt. Scripta instar responsionis ad Libellum supplicem, quem Aug. Imp. Leopoldo II. an. 1791, natio Valachica porrexit. 8. pagg, 135. — Se afla si in bibliotec'a Sam. Telekiana dein Muresiu-Osiorheiu.

Bullae, Brevia, et Epistolae RR. Pontificum ad Reges, Principes, Praelatos, Proceres. et No-

biles Hungariae, ex Autographis transumtae. fol. pagg. 188. — Intre altele cuprende:

— Nr. 2. Credentionales Innocentii R. P. de an. 1202, pro Legato suo ad Kalum (sic) Joannem Bulgarorum regem plena cum potestate dimisso.

— Nr. 3. Bulla Eiusdem de an. 1203 ad eundem Joannem, cui vexillum mittit.

— Nr. 4. Bulla Eiusdem de an. 1203 ad A. Episcopum Trinovitanensem, cui potestatem dat crismate ungendi episcopum Pranducibinensem (sic).

— Nr. 8. Bulla de an. 1204 eiusdem, qua Joanni Bulgarorum R. Diadema mittit.

— Nr. 9. Bulla Honorii III. R. P. d. 4. Maji 1226, confirmantis donationem ab Andrea II. Hung. R. Equitibus Templariis elargitam.

— Nr. 11. Bulla eiusdem de an. 1225, qua confirmatur Donatio Andreae super terra Boza pro Fratribus domus Hospitaliorum facta, salvo jure Sedis Apostolicae.

— Nr. 12. Bulla de anno 1229 Gregorii, commendantis Regi Hung. conversionem Cumanorum.

— Nr. 14. Bulla eiusdem de an. 1230, qua Cumanos in suam recipit protectionem.

— Nr. 15. Alia eiusdem de an. 1230. qua Episcopo Cumanorum concedit potestatem exercendi jurisdictionem.

— Nr. 17. Alia, qua idem Pontifex an. 1233, Praesulibus Hung. defert nomine suo complanandam causam circa ablatam Hospitalariis terram Barcensem.

— Nr. 18. Alia eiusdem de an. 1233, in eodem merito ad Legatum Pontificium in Hungaria.

— Nr. 21. Literae, quibus Gregorius P. an. 1235, jubet Belam pro Cumanis fundare Ecclesiam.

— Nr. 27. Bulla Urbani de an. 1264, commendantis A. Episcopis Hung. conversionem Cumanorum: Etcet.

Chartae Transsilvanicae diversi argumenti ex documentis fide dignis descriptae. fol. pagg. 424. — Se pare a fi dein colectiunea lui G. Sinkai. — Intre altele cuprende:

— Nr. 35. Donationales de an. 1372, Ladislai Vaivodae Trnsalpini super foro Scherkenyen in Fogaras Ladislao de Dobka collato.

— Nr. 44. Mandatum transmissionale de an. 1397, Stiborii Vaivodae Transilv. ad forum Vice-Vajvodae processus Nic. Wass de Sz. Egyed contra Nic. Apa de Almakerék.

— Nr. 53. Inhibitorium de an. 1412, Stiborii Vaivodae Transil. quo Comitatus de Clus inhibetur a judicandis causis monasterii de Clusmonostra.

— Nr. 59. Decretum Sigismundi de an. 1425. quoad dilationem decisionis circa decimas Valachorum.

— Nr. 65. Inhibitorium Gubernatoris Joan. de Hunyad de an. 1440, a succisione sylvarum Zeykfalvensium.

— Nr. 68. Statutorium de an. 1443, inscriptum Capitulo Transilv. in possessionibus Buzás Bocsárd Joanni de Hunyad, et in Szász-Fülpös Dionysio Farnas, ab Vladislao R. donatis.

— Nr. 70. Statutorium de an. 1446, Gubernatoris Hunyadi pro parte Daan, Voyk, et Cholnokos in possessionem Cholnokos introducendorum.

— Nr. 73. Donatio Gubern. Hunyadi de an. 1447, pro parte Daan, Voyk, Petri Zsorbe, et Joan. Jaretzlaw super possessione Chonokos in Comit. Hunyadiensi.

— Nr. 82. Privilegium super jure gladii a. 1453, a Lad. R. Oppido Bolkáts concessum.

— Nr. 84. Mandatum de a. 1453, Joan. de Hunyad perhibentis per Banos Zerinienses proventus Keneziales a nobilibus Jac. Sorbán, Lad. Jantsul de A. Matskás desumi.

— Nr. 87. Privilegium Belae IV. hospitibus de villa Olassy de Tornova de an. 1243 concessum.

— Nr. 100. Bulla de a. 1466, super indulgentiis Joanni Episcopo Moldaviensi et Nicolao Albensi Trans. concessis.

— Nr. 105. Collationales de a. 1470, Viti Milstein Comitis Zoliens. et Camerae Cremnicz. super scultetia in possessione Schebnicza Ladislao Valacho concessa.

— Nr. 107. Mandatum Mathiae R. de an. 1474 ad Transilvanos praecipientis, tueri Saxones in Schenk et Megyes contra Valachos.

— Nr. 145. Protestatoriae de an. 1375, La-

dislai Desew de Czege super abactione ovium, ex possessione Sz. Gotthárd per Paul. Oláh de Vásárhely patrata. Etc.

Chaufepie J. G. Histoire dela vie, et des beaux exploits de guerre de Hunniade grand Capitain, chef celebre, et sage Gouverneur en Hongrie. 4. pagg. 34.

Codex actorum publicorum, literarum, diplomatum, aliarumque rerum ad historiam Hungariae, statumque publicum saeculi XVI. pertinentium. fol. pagg. 606. — Intre altele cuprende:

— Nr. 5. Mandatum Vladislai R. Comitatui Marmarosiensi sonans, ut imminente bello propter mortem Vajvodae Moldaviae gentes belligeraturas paratas habeat, quarum Capitaneus futurus Emericus de Perény Palatinus.

— Nr. 92. Literae de 5 Aug. 1564, quibus Locumtenentia regia denuo D. Nicolao Olaho confertur. Etc.

Codex diplomaticus Istvánfianus rerum hungaricarum saec. XVI, notationibus marginalibus, propria manu Nicolai Istvánfi, interspersus. fol. pagg. 430. Intre altele cuprende:

— Nr. 30. Diploma de an. 1353 Ladislai posthumi. super dignitate Comitis Bistricensis Joanni de Hunyad collata.

— Nr. 31. Consensus Regnicolarum ad praemissa, de eodem anno.

— Nr. 32. Literae Joannis de Hunyad ad Valentinum de Zekel de an. 1445, quod pro transmisso equo 24 florenos auri solvere velit.

— Nr. 57. Responsum Majladi de a. 1529 ad Moldavum, qui Ferdinandum Regem ad diabolum fugisse scribit. Etc.

Codex Széchényianus, continens diplomata varii argumenti a S. Stephano usque M. Theresiam. 4. Tomi XIV.

Tom. I. pagg. 475. — Nr. 39. Confirmationales Honorii III. de an. 1223, pro domo S. Mariae Teutonicorum Hierosolym. super terra Bursza.

Tom. II. pagg. 447. — Nr. 25. Donatio Belae IV. de 3 Jun. 1247, pro Reimbaldo domorum Hospitalis Hierosolymitani magno Praeceptore super tota terra Zewrino.

Tom. V. pagg. 585. — Nr. 126. Bulla Urbani V. P. R. de 24 Jul. 1370, ad praesules Pragenses, Wratislavien. et Cracovien. ratione supprimendi in Moldavia Schismatis etc.

— Nr. 162. Mandatum Ludovici R. de an. 1382, quo mercatores extranei prohibentur merces Cibinium deportatas, ad partes Transalpinas vehere sub poena confiscationis.

Tom. VI. pagg. 584. — Nr. 81. Literae Sigismundi d. 1. Julii 1425, ad nobiles Transilvaniae, quibus significat, exactionem decimae Valachorum episcopalium propter banderium dilatam este ad tempus, quo ipse Rex eo venturus est.

— Nr. 104. Literae Lorandi Lépes de Varaskezy Vice-Vajvodae Transilvani de an. 1437, de unione Nobilium, Saxonum, et Siculorum, in Kapolna inita.

Tom. VII. pagg. 310. — Nr. 25. Literae d. an. 1444, quibus Joannes de Hunyad Pancratium de Sz. Miklos Capitaneum de Szakoltza in fratrem adoptat.

Tom. IX. pagg. 514. — Nr. 3. Nomina illorum, qui post mortem Mathiae R. cum Duce Joane Corvino 15 Aug. 1490 confoederationem iniverunt.

Tom. XI. pagg. 746. — Nr. 22. Testimoniales Capituli Castriferrei d. a. 1576. pro parte Blasii Ivo de Kazaháza fisci regii super evocatione Annae Zluny, relictae Nicolai Oláh, etc.

— Nr. 50. Literae credentionales Hannibalis de Capua Nuncii apostolici in Polonia d. 27 Apr. 1589, pro patribus Soc. Jesu ad Moldaviae Principem pro restituenda religione catholica missis.

— Nr. 69. Mandatum Michaëlis Valachiae Transalpinae Vajvodae C. R. M. Consil. per Transilv. Locumten. et Generalis Capitanei d. 19 Decemb. 1599, quo jubetur Franciscus Banfy de Bonchida dimittere ex Mako concionatorem haereticum, et admittere sacerdotem de Soc. Jesu. Etc.

Conspectus systematis negotii Regulationis studiorum, seu Index generalis capitum. fol. pagg. — Caput 3. De Scholis et Studiis Graeci ritus unitorum.

Corpus diplomaticum Sigismundeum, complectens privilegia, donationes, fassiones, collationes, variique argumenti literas Sigismundi Imper. et R. Hung. fol. pagg. 494. Intre altele cuprende:

— Nr. 7. Donationales d. a. 1387, pro Iwan Olacho possessionum Szán, et also Vapsa in Marmatia.

— Nr. 76. Transumtum de a. 1409, donationis a Ludov. R. super sylva et villa Olachorum Filek Civitati Kolosvár concessae.

— Nr, 130. Mandatum de a. 1424, quo liberam Colonorum migrationem impedire volentes puniri praecipiuntur.

— Nr. 138. Tractatus de 1426 defensionalis inter Sigismundum Imp. et Daan partium transalpinarum Vaivodam.

— Nr. 155. Delegatorium de an. 1434, in causa actuum potentiariorum per Saxones Transil. in praediis Chege, Fata (sic) etc. patratorum. Et cet.

Cserey Mich. Historia Transilvaniae ab a. 1661 etc. 4. tomi duo. Tom. I. pagg. 1083. Tom. II. 1971. Unguresce.

Ejusdem Genuina status Transilvanici effigies ab a. 1661 etc. fol. pagg. 408. Unguresce.

(Va urmá.)

Documente pentru biografi'a lui S. Klain.

(Continuare dein nr. precedente.)

d) Epistol'a lui Klain catrà episcopulu Bobu intru tote dupa originale:

Illustrissime, ac Rme Dne Praesul Dne
Domine Patrone gratiosissime!

Мam фост рȣгат de Мъріїа та, съ те мілостівещі, ка dȣпъ кȣм саȣ фост фъкȣт ашезъмѫнтȣлȣ кȣ Бібліїле, съ mi съ dea акȣм мъкар жȣметате dinтрѫнселе, къ de banії, каре маі сѫнт, фііnd къ съ zіче, къ нȣ сѫнт, нічї еȣ нȣ сілеск, чі пентрȣ остенеала че ам фъкȣт ші ꙟ префацїї, ші ꙟнтралтеле пън че саȣ тіпъріт, нȣ фър de греа dȣрере а інімії ме-аȣ къȣтат съ аȣz, къ некȣм тоате, чі нічї ȣна пън ла варъ нȣміcе ва da, кѫnd акȣм de обще съ вѫnd, ші съ daȣ, іар міе нічї din че пре dрептате місъ кȣвіне нȣ mi съ dъ.

Апої мам фост рȣгат ка съ місъ dea ші о моралішїȣ, кареа adевърат аȣ zіс п. Герман, къ міо ва da, daръ сȣнт копdiціе, quae supponit me fidei dignitatem, et consequenter honestatem non habere, копdiціїа аȣ фост, ка ачеа карте din каса меа афаръ съ нȣ іасъ саȣ съ о daȣ ȣнdева съ се тіпъреаскъ.

Мъріїа та біне щії, къ еȣ нȣтеам съ о daȣ аіреа, чі ші dȣпъ че о ам daт, маї бȣкȣрос ам фост съ о іаȣ de аколо, ші съ о daȣ аічї, ші dȣпъ че odaтъ оам сȣпȣс dimпoзіціїеї Мъріеї тале, кȣм ашїȣ пȣтеа (manente mea honestate) съ гѫndеск, dар съ о daȣ аіреа съсе тіпъреаскъ.

Ачесте ръспȣнсȣрї че mi саȣ daт міе (de каре, кȣм креz еȣ, Мъріїа та нiмiка нȣ щії) кȣ тотȣл меаȣ слъбіт мѫна меа а лȣкра асеменеа, іар inima меаȣ мъхніт. Гѫndeам еȣ съ въ фак ꙟ моралешїȣ ші ȣн indicem literalem materiarum, ка кѫnd ар каȣта чінева вреȣн лȣкрȣ, ꙟ dатъ съл афле, чі ачесте фрȣмоасе dате міе ръспȣнсȣрї атѫта тремȣр аȣ бъгат ꙟ мѫніле меле, кѫт нȣ пот скріе ачел лȣкрȣ.

Dечї мъ рог пъріnтещії інімї а Мъріеї тале, ка съ те мілостівещі а порȣнчі съ місъ dea doao моралешї, кътї тревȣе ȣна пентрȣ міне, къ мъ ȣіт кѫnd ші кѫnd, ші четї біне а мінте ꙟсемн, алта пентрȣ ȣн непот ал міеȣ, кареле іасте аічї ла ꙟвъцътȣръ, ші нічї de Бібліїї нȣці ȣіта Мъріїа та.

Іар мъ рог, ка че грешеск съ те мілостівещі пъріnтеще амї ерта, къȣтѫnd ла амърала інімії меле, пентрȣкъ фоарте греȣ меаȣ къzȣт ачесте ръспȣнсȣрї, сокотіnd кѫт zіоа ші ноаптеа ꙟмї бат капȣл, ші лȣкрȣ пентрȣ фолосȣл de обще ꙟкъ ші пентрȣ ал тіпографїеї, ші апоі съ аȣz de ачестеа.

ꙟсȣшї dȣпъ кȣвїінца deторнічїї меле сmеренії ашїȣ фі веніт ла Мъріїа та пентрȣ ачест лȣкрȣ. dар ка съ нȣ те ꙟгреоеz пре Мъріїа та кȣ маї мȣлте, каре din чȣdа лȣкрȣлȣї ші din амърала інімії ар нȣрчеde, ам сокотіт маї біне а тріміте ачеастъ сmерітъ а меа скрісоаре, din кареа Мъріїа та пъріnтеще веі кȣноаще тот лȣкрȣл. Пре лѫнгъ каре іаръ, ші іаръ рȣгѫndȣмъ de ертъчȣнї ръмѫїȣ сърȣтѫnd благословітоареле мѫні.

Апȣл 1796 Іапȣаріе 12.

Ал Мъріеї тале — кȣ тотȣл сmеріт слȣгъ
Самȣіл Клаіn м. п.

(Va urmá.)

Vechi'a Metropolia de N. Pope'a.

(Recensiune — critica.)

Candu am luatu pen'a in mana, cá se aratu publicului acestu productu recente alu literaturei nostre pre terenulu istoriei baserecesci, am doritu a impleni una detorentia literaria, puru literaria.

For'a mai intende vorbe despre valorea sî momentulu criticei preste totu, sî mai pucinu despre ale acestei-a in particulariu, incepu recensiunea, in care apoi la tempulu sî loculu seu voliu intiese sî adauge observârile mele.

Titlulu opului este:

Vechi'a Metropolía ortodosa romana a Transilvaniei, suprimerea sî restaurarea ei, de Nicolau Pope'a, protosincelu archid., asesoriu cons., profesoriu de teolog. membru fund. alu Asociat. transilv. pentru literat. rom. etc. Sabiniu, cu tipariulu tipografíei lui S. Filtsch (W. Krafft), 1870.

E tiparitu in 8 mare, numera pagine XIV. sî 352.

Materi'a e impartîta in trei pàrti indicate prein titlu. Partea antânia trateza *despre vechi'a metropolía ort. rom. a Transilvaniei* in 6 capete, demustrandu I. *esistenti'a*, II. *originea*, III. *pusetiunea sî juredictiunea vechiei metropolie a Transilvaniei*, — apoi in c. IV. se trateza *de metropolitii*, ce au siediutu intru acestu scaunu,

in c. V. *de apostasi'a metropolitului Atanasiu,* er' in c. VI. *unirea si cosecenticle ei.*

In partea a dou'a, ce porta titlulu *despre suprimerea vechiei metr. a Transilvaniei,* in c. VII. se arata *starea baserecei ort. dein Ardealu dupa unire*, apoi in c. VIII. *primele incercàri,* sî in c. IX. *primele radie de sperantia pentru restaurarea vechiei metrop. a Transilvaniei,* sî in strinsa legatura cu aceste c. X. *lucràrile deputatiunei dein 1862,* sî in c. XI. *ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolíe a Transilvaniei.*

Partea a trei'a *despre restaurarea vechiei metropolíe a Transilvaniei,* in c. XII. arata *resolvirea vechiei metropolie prein imperatulu,* in c. XIII. *congresulu serbescu dein 1865 sî romanii,* in c. XIV. *despartîrea faptica a romaniloru de catrà serbi,* in c. XV. *Inarticularea restauratei metropolie rom. a Transilvaniei,* si in c. XVI. *primulu congresu natiunale baserecescu alu restauratei metropolíe a Transilvaniei.*

Acest'a este tabl'a de materie a opului, cu care d. Pope'a inavutî literatur'a romana. Se intràmu acumu intru una cercetare mai detaliata a dinsului.

Intru facerea unei istoríe doue lucràri de capetenia suntu: c u l e g e r e a documenteloru istorice de tota plas'a, sî p r e l u c r a r e a loru, — seau adunarea materialelui, sî intramarea dinsului intru unu edificiu.

Cea de antâniu dein lucràrile aceste, candu a sucesu, documenteza deligenti'a sî staruinti'a autoriului, er' a dou'a adevereza agerimea, judecat'a sî talentulu de istoricu alu dinsului.

Pentru adunarea materialelui, autoriulu a folositu pentru evenementele dein a-antea anului 1848 pre:

Petru Maioru, istori'a baserecei romaniloru.
Georgiu Sîncai, Chronic'a romaniloru.
T. Cipariu, Acte sî fragmente.
A. Tr. Laurianu, (cu destingere:) documentele istor.
Andreiu b. Siagun'a, istori'a baserecesca.
Ales. Geanoglu Lesviodacsu, ist. baserecesca.
Fotino, istori'a Daciei.
G. Baritiu, Transilvani'a 1869.
Speranti'a dein Aradu 1869.

A fora de acesti-a intr'unu locu doua pre:

Fr. Griselini, istori'a banatului Temesianu.
J. Tröster, despre Daci'a vechia sî noua.
Amadée Thierry (dupa traductiunea germana a dnului Ed. Burckhardt, Lipsi'a 1865).

Era pentru evenimentele dupa 1848 funtile-i suntu brosiurele, diuaria-le, cercularia-le sî alte scripte ocasiunali dein tempulu acest'a.

In cele de antâniu nu aflàmu documente a fora de cele cunoscute. Sî autoriulu *vechiei Metropolíe* fece publicului nostru unu servitiu prea bunu culegundu sî asiediandu la unu locu aceste lucrure impransciate prein càrti in parte prea rari sî pentru aceea inacesibili.

Inse ar' fi fostu cu totulu de doritu, cá autoriulu se fia numitu deplenu titlulu opureloru, dein cari scote documentele sale, sî se fia indicatu pre totu loculu sî paginele, de pre cari citeza; cá asiá ce-ne ar' avé volia sî cui i-ar' dá man'a impregiuràrile, se pota urmari citatele intru funtânele originarie sî a se convinge despre autentî'a loru.

Acest'a erá de doritu, pentru cà lectorii mai scrupulosi forte a dese ori se temu de scapetàri omenesci sî se semtiescu indemnati a merge pre firulu indicatu panà la ins'a funtâna.

A doua erá de doritu, ma potere-amu dîce necesariu, cá intru unu opu istoricu de destinatiunea vechiei Metropolíe documentele se se reproduca, tote dela celu de antâniu panà la celu dein urma, in limb'a originale, la care — deca autoriulu cugetá de lipsa pentru publiculu seu, — se poteau adauge traduceri fideli.

Reproducerea documenteloru in limb'a originariului e cu totulu necesaria sî pentru cá ori-ce-ne se se pota convinge de fidelitatea traductiunei, — care lucru de multe ori apesa forte multu, — sî pentru cá intru unele casure se se pota judecá despre autentî'a documentului chiaru, cà documente apocrife inca suntu destule.

Me miru forte, cumu au scapatu aceste dein vederea Autoriului *vechiei Metropolíe,* sî de ce dinsulu citandu asiá de multe ori pre P. Maioru nu i-a urmatu in respectulu acest'a. Cà P. Maioru pune documentele in limb'a originaria sî raru numai in versiune.

Nece Sîncai nu a lucratu almentrea, numai câtu elu documentele le-a scrisu separatu sî versiunea era separatu.

Documentele suntu una avere santa, carea istoriculu nu-i liertatu se o atinga. De aci ce valore potu avé pentru unu istoricu *sensu stricto* colectiunile, in cari documentele suntu traduse sî sî alterate? Ce potemu dîce, candu ni se infacisieza unu documentu romanu de pre la 1700 seau mai vechiu, sî apoi intr'insulu ocuru cuvente cá „Alb'a Julia", „Transilvania" s. a. asemeni? Potemu dîce, cà e intru tote autenticu? Au se dà vreunu documentu romanescu deintru acele tempure, alu carui urdîtori intru adeveru se fia usatu cuvente cá sî acele?

Inse alteràrile de genulu acest'a nu intru atât'a suntu a se ascrie dlui Pope'a, in câtu dlui Laurianu, dein care a imprumutatu, sî la care apriatu se provoca d. Pope'a.

Cu respectu la adunarea materialelui descepta mirare impregurarea neesplicavera, cumu cà autoriulu *vechiei Metropolíe* a urmaritu cu multa atentiune scrierile monachiloru dein Blasiu, ale dlui Laurianu, b. Siagun'a, Actele sî Fragmentele dlui Cipariu, cumu sî opurele altoru autori despre materi'a aceea; era unu productu recente alu literaturei nostre, unde poteá capetá unele date pretiose despre vechi'a Metropolía romana, l'a trecutu cu vederea, cá sî candu nece ar' fi esistente.

Se pote, cá unu istoricu romanu se nu sentia trebuinti'a de a resfoliá Archivulu dlui Cipariu, carele cuprende una suma de date istorice, in parte panà aci netiparite?

Se pote, cá autoriulu *vechiei Metropolíe* se nu fia vediutu seau macaru audîtu de publicatiunea acest'a, ce se contiua acumu in anulu alu 4-a?

Se pote, cá dinsulu se nu-si fia potutu procurá unu opu, ce-i apare a casa, in Sabiniu?

Cumu se ne potemu dara esplicá ignorarea totale a documenteloru relative dein Archivu?

Aceea nu potemu dîce, cumu cà opulu dlui P. s'a terminatu in a-ante de aparitiunea Archivului si acumu s'a facutu numai tiparirea: cà sî in partea acest'a a *vechiei Metropolíe* vedemu citate dein publicatiuni facute in tomn'a a. 1869. Asiá la p. 86 se citeza Speranti'a dein Aradu, sî la p. 123 Transilvani'a, ambe in pàrtile loru esîte in tomn'a trecuta.

Ce scadere este acest'a pentru *vechi'a Metropoli'a*, se va vedé in decursulu acestei recensiuni.

Materialele adunatu mai are sî insusîrea de a fi reprodusu, pre cumu se aflá in cartea, ce autoriului i-a fostu mai in demâna.

Voliu aduce unele esemple.

In *vechi'a Metropolía* p. 22 se reproduce in versiune romana decretulu regelui Mati'a cu d. Bud'a 1479. Cá funtana se citeza P. Maioru, bar. Siaguna, documentele istorice de Laurianu, — tote fora indicarea paginei.

E bene! cui place a sci paginele, caute sî le va aflá. Cà decretulu amentitu intru adeveru se afla in tote trei opurele acele, sî anumitu la P. Maioru pag. 142, in istor. bas. de b. Siagun'a Tom. II., pag. 85, er' in documente istorice la pag. 51.

Inse e mare diferenti'a intre decretulu acel'a pre cumu se afla in Maioru latinesce, sî intre versiunea romana dein celi alalti doi autori citati de d. Pope'a, — una diferentia esentiale, ce unu istoricu nu este liertatu se o treca cu vederea.

Eca in ce stà diferenti'a acest'a.

Decretulu regescu la d. Laurianu sî b. Siagun'a in data la inceputu are:

> Noi atꙟт dȣпъ ȣміліта ръгъчіȣne a кредінчосȣлȣі построȣ пъріnте Іоаннікіе Мітрополітȣл din Алв'а Іȣлія . . .

Acel'asi decretu sî locu reprodusu de Maioru latinesce asiá suna:

> Nos tum ad humillime supplicationis instantiam fidelis nostri Reverendi Joanychik Metropolitani Nandor albensis . . .

Ce-ne nu vede diferenti'a esentiale intre aceste doua testure? Colo Іоаннікіе Мітрополітȣл din Алв'а Іȣлія, ici Joanychik Metropolitani Nandor albensis, carea este Belgradulu celu dein Serbí'a.

Sî unele lucrure cá sî aceste nu opacescu pre autoriulu *vechiei Metropolíe* unu singuru momentu; dein contra infacisieza lucrulu cá sî cumu acea chartía regesca, in toti-trei autorii citati ar' fi intru tote identica!

Totu asiá face dinsulu sî in alte locure. Asiá la p. 24 in charti'a Patriarchului Constantinopolitanu, Antoniu, care chartía in editiuni porta anulu dela facere 6899 (= 1391), se cetescu aceste apertinentie ale munastirei S. Archangelu Michaliu in Maramuresiu:

> Sitajulu, Megesiai'a, Ugocea, Bersiav'a, Ciuciulu, Balvanulu, Almagiulu,

cá funtâne se citeza totu aceli trei autori numiti mai susu.

In fapta inse autoriulu *vechiei Metropolíe* reproducé testulu chartíei patriarchali dupa ist. bas. de b. Siagun'a p. 91, fora de a cugetá, ore intru cele alalte doue funtane, cumu se cetesce.

Laurianu in doc. ist. p. 56 are:

> Сілаціȣл, Мегешаіа, Ȣгочіа, Берсава, Чічіȣл, Балванȣл, Алмаziціȣл.

Petru Maioru la p. 145 asiá cetesce loculu acest'a:

> Zilagyság, Megyesalya, Ugocsa, Berzava, Chicho, Bolvanus Almazigy . . .

Totu acestu locu se afla sî la de Batthyán leges ecclesiasticae R. Hung Albae Carolinae 1785 T. I. p. 217, cu ore-cari varianti sî aci, dar' cu una variante prea momentosa in testulu decretului regescu, intru care e cuprensa intrega cartea acest'a a Patriarchului Antoniu. Cà pre candu P. Maioru sî pre urm'a dinsului bar. Siagun'a, Laurianu sî autoriulu vechiei Metropolíe, cetescu intru acestu decretu alu lui Vladislau, cumu cà: *Ilariu Priorulu sî urmatorii dinsului se dè episcopului dein Muncaciu cuvenita reverintia, era Archiepiscopului dein Transilvania celui de acumu sî celoru venitori . . . cuvenita ascultare,* — de Batthyan in locu de „Transilvania" cetesce: Transalpina.

Dar' me reintorcu la *vechi'a Metropolía* sî observu, cumu cà autoriulu trebueá se cerna sî judece bene documentele sale dupa tote trei funtânele, la cari se provoca; se spuna, care lectiune e mai buna seau celu pucinu se presenteze pre tote.

Fiendu cà dinsulu nu fece nece una nece alt'a, e prea indereptatîta supunerea, cumu cà in fapta s'a folositu de funtân'a, ce-i erá mai in demana: „istori'a beserecei ortodocse resaritene universali, de A. baronu de Siaguna Tom. I., II., Sabiiu 1860", — era pre alalti doi i-a citatu numai spre aratare.

Deintru aceste se pote judecá, cu ce acuratetia a fostu autoriulu vechiei Metropolíe intru culegerea materialelui sî reproducerea lui.

Se trecemu acumu la cele, ce se tienu de a dou'a lucrare a istoricului sî se le vedemu in *vechi'a Metropolía.*

J. M. Moldovanu.

(Va urmá.)

(XVI.)

Corespondentie vechie si noue.

IX.

Fagarasiu, $^{29}/_{12}$. 1869.

Rme. Ve tramitu in origine bull'a papale, seau cumu se o numescu: mi-se pare cu respectu la renunciarea Episcopului Klein. Eu nu o potui decifrá asia cá se o potiu intielege, pentru cà-mi lipsì tempulu fisicu, parte cà numi suntu bene cunoscute caractere-le *), cu care e scrisa; speru inse, cà R. D. Vostra, cá unulu ce v'ati ocupatu forte multu cu anticitatile, o veti poté citì, cumu se cuvene, si deca ea, cumu presupunu eu, se referesce la ilustrarea istoriei nostre baserecesci dein tempure-le lui Klein, veti avé bunetate ai dá locu in colonele Archivului.

Pre lenga acesta ve mai tramitu si o recomendatoria data de acel'asi episcopu consangenului seu Noah reintorcunduse in Transilvani'a patri'a sa. Relativu la acestu dein urma, nu potiu a nu ve marturi, cà m'a suprensu stilulu latinu clasicu, caracteristicu epocei lui Klein **), modulu seau mai bene daten'a de a se scrie chiaru si pasualile pre pergamenu, si in urma numi potui nece de câtu esplicá, cumu a potutu, sesi intretienia acestu mare barbatu unu secretariu intru unu tempu, candu elu, ajunsu la estrem'a miseria, se vediù nevolitu asi opemnorá crucea pectorale.

Bull'a o aflai in Vadu, la unu consangenu alu protopopului Klein, cu ocasiunea escursiunei pentru formarea senateloru scolastice parochiali, si mi-o dete pre lenga reversulu de a i-o restituí la tempulu seu.

Mai am la mâna si unu manuscriptu originale de alu episcopului Klein. Titlulu acestuiá-lu comunicasemu D. prof. Moldovanu; inse fiendu cà — intru unu articlu dein Gazet'a Trniei se plange, cà nu capeta tote epistolele, câte ise tramitu prein posta ***), am aflatu cu cale de a o decopiá si pentru R. D. Vostra.

„Libellus definitionum, per me Joan. Innocentium L. B. Klein Eppum. olim Fogarasiensem in Trnia. pro tempore Romae anno 1762 commorantem, collectarum, et secundum alphabetum ordinatarum, ex sex tomulis philosophiae veteris et novae ad usum scholae accomodatae in Regia Burgundia olim perfectae a Joh. Bapt. Duhamel, et Venetiis 1704 impressae. Item ex Synopsi summulistica auctore A. R. P. Fr. J. B. Nacqueto Hiberno Tiderdensi ord. Praedicatorum professore Romae impressa 1659.“ Acestu manuscriptu e in 4-o mare legatu in piele cu 197 pagine. Etc.

J. Antonelli m. p. Vicariu for.

---

*) Bullele papali si acumu se scriu pre pergamenu cu caractere asia numite Gotice, a nevolia de decifratu, si cu multe abreviatiuni.

**) Pre atunci literatii romani scieau mai bene scrie latinesce de câtu romanesce.

***) I-a venitu la mâna, celu pucinu acest'a un'a.

Nota. Pentru cele comunicate esprimendune cea mai via multiamita Rm. lui dn. Vicariu, facemu cunoscutu, cà Bull'a comunicata se va publicá impreuna cu diplom'a baronale si alte acte pentru biografi'a marelui Episcopu. Aici inse adaugemu Pasaportulu de mai susu fiendu si forte scurtu.

Joannes Innocentius Liber Baro Klein Episcopus olim Fogarasiensis S. C. R. que M. Consiliarius etc.

Cum dilectus in Christo filius Alexander Novah familiaris noster ad patrios lares revidendos, aliaque sua honesta negotia peragenda in Transylvaniam redire cupiat, et ea propter nostram licentiam requisiuerit; Nos autem grati animi nostri signa indubia ostendere volentes omnibus ubique ad quos peruenire contigerit per praesentes testamur, ac notum facimus, ipsum apud Nos complures per annos ingenuae fidelitatis, bonorum morum, christianarumque virtutum specimen semper dedisse: Quare omnibus Illmis, ac Rmis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Vicarijs, caeterisq; Ecclesiae Ministris, nec non Excmis DD. Gubernatoribus, Rectoribus, Officialibus tàm politicis quàm militaribus, ad quos in suo siue itinere, siue permanentia declinabit, quantum in domino possumus pro commendato habemus; Rogantes eos, ut eius personam gratijs, et fauoribus prosequantur, ac in omnibus tueantur incolumem. In quorum fidem has praesentes nostras literas subscripsimus, nostroque solito sigillo muniri mandauimus. Datum Romae ex Aedibus nostris die 24-a Maji Anno MDCCLII.

(Sigilu nu are.)

Joseph Maruzzi Sec-rius.

Indorsatu. S'a aflatu in archivulu judecatorescu alu Districtului Fagarasiu. Fagurasiu in $^{12}/_{12}$ 1867.

Bas. Alutanu m. p. ases. jud.

NOTITIE DIVERSE.

— Dn. A. Papiu Ilarianu avù bunetate, intru una scrisoria dein 8 Apr. a. c. a ne face cunoscutu, cà a aflatu in bibliotec'a Universitatei dein Bucuresci unu adeveratu tesauru de manuscripte, cuprendiendu operele marelui filologu romanu si Consiliariu in Leopole Ioh. Budai aliàs Deleanu, in 14 dì patruspredicce volume, tote inedite, cea mai mare parte filologice si istorice, precumu Dictionuria, Gramatece etc., cari Dn. Papiu sia propusu a le studiá, er' noue ne-le a descrisu pentru a le publicá in Archivulu nostru, ceea ce noi o vomu face in Nr. XXXVI. ce urmeza, unde anume avemu se tractàmu despre J. Budai si Sam. Crisianu intre

Gramatistii si ortografistii romani. Domnului A. Papiu inse si acumu esprimemu cea mai via multiemita pentru cele comunicate.

— Pentru Museulu gimnasiale s'au mai tramisu:

Dela Rm. Const. Papfalvi Canonicu metropolitanu

1. Unu numu grecescu de argentu cu inscriptiunea: ΑΛΕΞΑΝΔΡ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, cá nou, de câtu taliatu in pregiuru.
2. Cinci numi rom. de argentu, anume 1. dela Traianu: IMP. TRAIANO AVG. GER. DACIC — in dosu: COS. V. P — OPTIMO PRINCIPI; altulu dela: AVRELIUS CAESAR AVG. PII F, in dosu: COS. II. TR. POT. VII.; alu 3-le dela: ANTONINUS AVG. PIVS P. P. TR. P. COS. III., in dosu: CLEMENTIA AVG.; alu 4-le dela acel'asi: ANTONINVS AVG. — in dosu: TR. P. XX. IMP. IIII. COS. III.; si alu 5-lea dela: DIVA AVG. FAVSTINA.
3. Patru numi de argentu mai noi, si anume: 1 polonu de sub Sigismundu III., 2 de sub Leopoldu, si 1 bavaresu.
4. Patru stufe de auru.

Dela dn. J. Vladu teologu in Blasiu 2 numi de argentu (1 de sub Sigism. II., altulu dela Leopoldu), si 1 banu rusescu.

Dela Bas. Vlasa studente in Blasiu: 1 numu de de arame: AVRELIVS CAESAR AVG. PII. F., in dosu: COS. II., si preste midilocu: S. C. aflatu in teritoriulu Craciunenului lenga Blasiu.

Pentru cari donaria se aduce via multiemita.

— Gramatec'a nostra, in Blasiu se afla de vendiare in comisiune la Dn. Prof. J. Moldovanu, brosiurata cu 1 fl. 50 cr. v. a. — er' in Bucuresci la Onor. Societatea Academica Romana, brosiurata cu 5 lei noi, pre velinu cu 6 lei noi.

— Eratu: in Nr. trecutu XXXIV., p. 671, col. 2, lin. 7 de dein diosu serie: Граматикъ in locu de Грмтикъ.

Catrà multu stimatii nostri lectori.

Ne a venitu si in anii trecuti, si in a. c., dein partea mai multoru amici ai foliei nostre, una grea, imputare: pentru ce noi nu urmàmu esemplulu altoru folie periodice, nu tiparimu folie volanti extra, cu invitatiuni si liste de prenumeratiune seau abonamente, nece nu insertàmu prein diuaria totu asemeni invitatiuni, ci, cumu amu facutu si pentru a. c., am anunciatu simplu aparitiunea foliei nostre, si ne amu espusu pierderei unui mare numeru de abonati etc.

Editoriulu acestei folie, — dîcu intru adensu editoriu, nu redactoriu, pentru cà asta folia, pote singura in lume, nu are redactiune, — editoriulu, dicu, scíea si scíe prea bene, cà gustulu publicului romanescu e cu multu mai ocupatu cu lipsele si neajunsa-le presentelui, de câtu cu ale trecutului, si cu cercetari seriose inse cumu uritiose, — si asia recunosce, cà sia alesu una tema, seau cumu se dîce, una provintia ingrata, si unu obiectu seau doua, pre cari toti le recunoscu a fi de mare importantia, dar' cari nu — intereseza pre nemenea, seau numai pre prea pucini.

Amu poté dîce sî, cà una parte dein publiculu nostru, de almentrea inca forte micu, semena multu cu diletantismulu cetatiloru mari, care se multiumesce cu espusetiunile dela magazine si bolte, le admira si le gusteza, inse forà altu sacrificiu, decâtu alu timpului, ce le a costatu contemplatiunea.

De aceea si noi, cunoscendune pusetiunea precaria, in care de buna volia ne amu pusu cu intreprenderea nostra, nu amu facutu intru interesulu foliei nostre, decâtu numai ce nu poteamu incongiurá per absolutum; amu inscientiatu, cà incepemu si continuàmu panà unde ne voru ajunge poterile, forà de a mai bate dob'a de alungulu tiere-loru, si a ne mai espune si altoru spese estraordinarie cu folie volanti, liste de suscriptiuni, insertiuni prein tote diuaria-le, sciendu cà resultatulu va fi totu acel'a.

Ci ne amu lasatu in grigea lui Ddieu, voli'a publicului, si bracia-le sortei, ce va dá santulu. Una data ne amu vaieratu, si ne a parutu forte reu, si nu amu vrutu se ne vaieràmu si a dou'a or'a, — bene sciendu, cà lamentatiunile redactoriloru suntu cá si ale orbiloru si chilaviloru de pre drumure etc. Celu cu anema induratoria, le arunca banutiulu si forà lamentatiune, numai dein singurulu impulsu alu nobilei loru aneme; er' celi cu anem'a indurata (sensu modernu) nu numai nu se misica de vaierature si lamente, ci fugu astupandusi urechie-le, se nu audia.

Eta caus'a, pentru care ne amu abstienutu de asemeni apucature inutili, si ne vomu abstiené si in venitoriu, panà candu ne va fi cu potentia a continuá cu dauna seau forà dauna materiale.

Atât'a inse rogàmu pre bunii nostri abonati, cá sesi implenesca la tempulu seu oblegatiunea, ce au luatu asuprasi abonanduse, si a nu amená dein lune in lune, dein semestru in semestru, inca si dein anu in anu, cu ce suntu detori, bene considerandu, cà deca domniei loru le vene cu greutate a spesá abonamentulu de 3 fl. cu câtu mai multa greutate vomu fi avendu noi, a suportá nu numai deficitulu dein totu anulu, ci chiaru si abonamentele neonorate.

DD. Abonati sî Colectanti, cari suntu in restantia pre a. c., si unii inca si pre a. trecutu, suntu prein acest'a avisati, cà numerulu urmatoriu, si asia mai departe, se va tramite, numai la celi ce siau implenitu detorentia pre totu tempulu trecutu.

— Abonamentulu pre unu anu intregu, este pentru provincie-le austriace 3 floreni val. austr. tramisi franco; er' pentru in afora 1 ⚹ imperatescu seu 11 lei noi si 50 bani romani.

— Editiunea nu respunde, decâtu pentru esemplaria-le adreseloru dein locure-le, unde se afla postia, si reclamatorii bene voliesca a se tiené de regulamentulu mai nou alu ministeriului de agricultura etc. dein 15 dec. 1869 nr. 23846.

Nr. XXXVI. va aparé in 5. Juliu st. v. a. c. 1870.

Editoriu: T. CIPARIU. Imprimeri'a SAM. FILTSCH (*W. Krafft*) in Sabiniu.